

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101004/I/2018/36097107980137732

**GLOBÁLNE HODNOTOVÉ REŤAZCE
POTRAVINÁRSKEJ VÝROBY V REGIÓNOCH SR**

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**GLOBÁLNE HODNOTOVÉ REŤAZCE
POTRAVINÁRSKEJ VÝROBY V REGIÓNOCH SR**

Diplomová práca

Študijný program: Verejná správa a regionálny rozvoj
Študijný odbor: Verejná správa a regionálny rozvoj
Školiace pracovisko: Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja
Vedúci záverečnej práce: Rudolf Pástor, Mgr., PhD.

Bratislava 2018

Bc. Ivan Čech

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

V Bratislave, dňa: 27.4.2018

.....
(podpis študenta)

POĎAKOVANIE

Týmto spôsobom by som chcel vyjadriť poďakovanie môjmu vedúcemu záverečnej práce Mgr. Rudolfovi Pástorovi, PhD. za pomoc, ochotu a cenné rady pri vedení mojej práce.

ABSTRAKT

ČECH, Ivan: *Globálne hodnototvorné reťazce potravinárskej výroby v regiónoch SR* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska Fakulta; Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja. – Vedúci záverečnej práce: Mgr. Rudolf Pástor, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2018, 73 s.

Cieľom záverečnej práce je na základe analýzy hodnotového reťazca potravinárskej výroby v SR charakterizovať, zhodnotiť a porovnať jednotlivé zložky reťazca na príklade vybraných firiem potravinárskej výroby v regiónoch v SR.. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 11 grafov a 3 prílohy. Prvá kapitola je venovaná teórii o hodnototvorných reťazcoch a vzťahoch v nich, ktorá nám pomôže pri analýze firiem. V ďalšej časti sa charakterizuje vývoj situácie ako aj súčasný stav v poľnohospodárstve a potravinárskej výrobe. Výsledkom riešenia danej problematiky je zistenie stavu poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu na Slovensku a taktiež postavenie skúmaných firiem v hodnototvornom reťazci.

Kľúčové slová:

Global value chain, hodnototvorný reťazec, potravinársky priemysel, pridaná hodnota

ABSTRACT

ČECH, Ivan: *Global value chains in food industry in regions of SR* – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Public Administration and Regional Development. – Thesis supervisor. Mgr. Rudolf Pástor, PhD – Bratislava: NHF EU, 2018, 73 s.

The aim of the final thesis is to characterize, evaluate and compare the individual components of the chain on the basis of analysis of the value chain of food production in the Slovak Republic to the example selected by the food production companies in the Slovak Republic. The thesis is divided into 4 chapters. It contains 11 graphs and 3 attachments. The first chapter is dedicated to value chains and relations inside of chains which will help us to analyze company. In the second part is described progress and also current situation in agriculture and food industry. The solution to the problem is the state of agriculture and food industry in the Slovak Republic and the position of studied companies in global value chains.

Key words:

Global value chain, value chain, food industry, added value

Obsah

ÚVOD	9
1 KONKURENČNÁ STRATÉGIA	10
1.1 Štrukturálna analýza odvetvia	10
1.2 Hodnototvorný reťazec	11
1.2.1 Primárne aktivity	13
1.2.2 Podporné aktivity	14
1.2.3 Vzťahy v hodnototvornom reťazci	15
2 GLOBÁLNY HODNOTOTVORNÝ REŤAZEC	17
2.1 Analýza Globálneho hodnototvorého reťazca	18
2.1.1 Vstupno-výstupná štruktúra	19
2.1.2 Geografický rozsah	19
2.1.3 Governance	20
2.1.4 Inštitucionálny súvis	23
2.2 Pridaná hodnota vo výrobe	23
2.2.1 „Smiling curve“	23
2.3 GVC V POTRAVINÁRSKEJ VÝROBE	26
2.3.1 Ovocie a zelenina v globálnom hodnototvornom reťazci	27
2.3.2 Riadenie v globálnom hodnototvornom reťazci	29
2.3.3 Riadenie v potravinárskom priemysle – GLOBALGAP	30
3 METODOLÓGIA A CIELE PRÁCE	32
4 ANALÝZA POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSKEHO PRIEMYSLU SR	33
Odvetvová štruktúra potravinárskeho priemyslu	33
4.1 Analýza vývoja poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu SR v rokoch 1990 - 2016	34
4.1.1 Vývoj poľnohospodárstva v rokoch 1990 - 2016	34

4.1.2	Vývoj potravinárskeho priemyslu	38
4.2	Analýza poľnohospodárstva a potravinárkeho priemyslu v rokoch 2012 – 2016.....	43
4.2.1	Poľnohospodárstvo.....	43
4.2.2	Potravinársky priemysel.....	47
4.3	Globálne hodnototvorné reťazce firiem potravinárskeho priemyslu	51
4.3.1	Postavenie firmy NAMEX, s.r.o., v hodnototvornom reťazci	51
4.3.2	Postavenie firmy ENCINGER SK, s.r.o., v hodnototvornom reťazci.....	56
	Záver	60
	Zoznam literatúry	63

ÚVOD

Potravinársky priemysel je kľúčovým odvetvím priemyslu každej krajiny. Priamo spolupracuje s prvovýrobou poľnohospodárskeho priemyslu, má významný podiel na zamestnanosti v krajinách, tvorí ďalšie služby v oblasti potravinárstva a má veľký vplyv na rozvoj regiónov. Možno ho považovať za jedno z najdôležitejších odvetví priemyslu, keďže má za úlohu obživu obyvateľstva a zabezpečiť strategickú potravinovú sebestačnosť krajiny.

Svetový obchod a produkcia sú značne späté s globálnym hodnotovým reťazcom a súčasťou je taktiež aj oblasť obchodu s potravinami. Hodnotový reťazec slúži na identifikáciu aktivít realizujúcich firmou pri výrobe produktu až po jeho predaj. V tomto reťazci sú zahrnutí všetci dodávatelia, osoby a firmy, ktorí nejakou časťou prispeli do životnej cesty produktu.

Práca sa zaoberá témou globálnych hodnototvorných reťazcov na príklade potravinárskej výroby v regiónoch SR. Cieľom záverečnej práce je na základe analýzy hodnotového reťazca potravinárskej výroby v SR charakterizovať, zhodnotiť a porovnať jednotlivé zložky reťazca na príklade vybraných firiem potravinárskej výroby v regiónoch v SR.

Teoretická časť práce je zameraná na analýzu konkurenčnej stratégie, analýzu odvetvia a následnú aplikáciu stratégie v danom odvetví. Aplikovaná konkurenčná stratégia sa skladá z malých dosiahnutých úspechov, ktoré sú ďalej aplikované v hodnotovom reťazci v rámci podniku, ktorý je rozdelený do viacerých krokov s ohľadom na vykonávané činnosti a ich význam v reťazci. Pokračovaním teoretickej časti je teória o globálnych hodnotových reťazcoch, ich analýza a rozbor jednotlivých krokov v rámci veľkosti pridanej hodnoty a ich vplyvu na výsledný – finálny produkt. V rámci globálnych hodnotových reťazcov sa bližšie zameriame na reťazce v potravinárskej výrobe vo svetovej produkcii.

Analytickou časťou práce je analýza potravinárskeho priemyslu a poľnohospodárstva na Slovensku v rámci jeho vývoja od deväťdesiatych rokov 20. stor. do súčasnosti v zameraní sa na zamestnanosť, vývoj potravinovej sebestačnosti krajiny ako aj zmeny v poľnohospodárstve (napr. úbytok rozlohy ornej pôdy). V poslednej, praktickej časti práce sú bližšie skúmané vybrané podniky potravinárskeho priemyslu na Slovensku a ich postavenie v hodnototvornom reťazci v rámci odvetvia potravinárskeho priemyslu.

1 KONKURENČNÁ STRATÉGIA

Cieľom firmy je tvorba zisku, ktorý rastie vďaka určitej konkurenčnej výhode danej firmy. Konkurencia je jadrom úspechu alebo pádu firmy. Konkurencieschopnosť firmy je daná vhodnosťou podnikových aktivít, ktoré ďalej ovplyvňujú jej výkonnosť, pod čím môžeme chápať schopnosť inovovať alebo vhodné zapadnutie na trh. Konkurenčná výhoda na trhu rastie vďaka schopnosti firmy vytvoriť hodnotu pre svojich zákazníkov, ktorá prekračuje náklady firmy na tvorbu tejto hodnoty. Hodnota je to čo je kupujúci ochotný zaplatiť a konkurenčná výhoda vzniká vtedy keď firma dokáže ponúknuť nižšiu cenu za podobné benefity ako konkurencia alebo firma dokáže poskytnúť jedinečné výhody, ktoré vyvážia vyššiu cenu produktu alebo služby.¹

Konkurenčná výhoda danej firmy nemôže byť chápaná ako úspech firmy celej, samotnej. Táto výhoda plynie z množstva jednotlivých aktivít, ktoré firma vykonáva v dizajne, produkcii, marketingu, doručovaní a podpore jej produktu. Každá z týchto aktivít prispieva k firemným nákladom a vytvára základňu pre odlišenie sa každej jednej firmy. Nákladová výhoda môže plynúť z rôznych zdrojov. Môže plynúť z nízkych nákladov na distribúciu, z vysoko efektívneho procesu zmontovania produktu alebo z dobrého využitia predajnej sily podniku. Na skúmanie všetkých týchto aktivít, ktoré firma vykonáva, v procese tvorby produktu je možné použiť nástroj zvaný „*value chain*“.

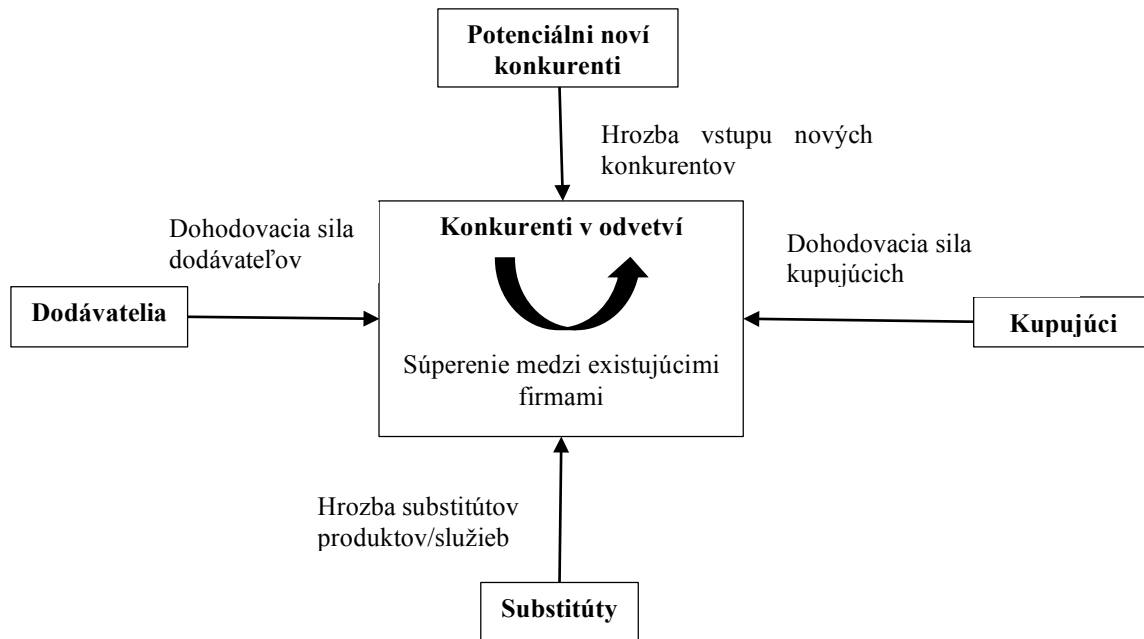
1.1 Štruktúrálna analýza odvetvia

Kľúčovým faktorom, ktorý najviac ovplyvňuje výnosy firiem, je atraktivita odvetvia. V akomkoľvek odvetví, ktoré sa špecializuje či už na služby alebo na výrobu produktov, existujú pravidlá konkurencie, ktoré možno rozdeliť do piatich základných kategórií – tzv. „dynamických konkurenčných faktorov“, ktoré rozhodujú o výnosnosti firmy v danom odvetví. Tieto faktory sú nové náhradné výrobky, schopnosti kupujúcich, schopnosti dodávateľov, súperenie medzi existujúcou konkurenciou a vstup novej konkurencie do odvetvia. Vzájomné pôsobenie týchto piatich vymenovaných dynamických faktorov konkurencie ovplyvňuje a rozhoduje o výške zisku a toho či zisky firmy dokážu vôbec prevýšiť investície vynaložené firmou v odvetví.²

¹ PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0 s. 25 - 27

² tamtiež

V každom odvetví je pôsobenie týchto dynamických faktorov rôzne a ako aj z názvu týchto faktorov vyplýva jeho sila pôsobenia sa môže v závislosti od vývoja daného odvetvia meniť.

Obrázok 1: Päť konkurenčných faktorov ovplyvňujúcich výnosnosť odvetvia

Zdroj: PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0

Týchto päť konkurenčných faktorov je rozhodujúcich pri výnosnosti firmy v odvetví, keďže ovplyvňujú náklady a výšku investícií potrebných v danom odvetví. Dohodovacia schopnosť kupujúcich ovplyvňuje ceny, za ktoré firma môže svoje produkty predávať a taktiež cenu ohrozuje hrozba nových produktov na trhu. Dohodovacia schopnosť dodávateľov ovplyvňuje náklady na suroviny a iné vstupy a taktiež veľkosť konkurencie je významným tvorcom ceny na trhu.

1.2 Hodnototvorný reťazec

Zásadným aspektom v koncepte konkurenčnej výhody je nahliadnutie na podnik ako na sústavu samostatných činností a nie len ako na podnik ako jeden celok. Podnik pri tvorbe produktu či služby realizuje viacero samostatných činností, ako návrh, výroba či distribúcia, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v konkurenčnej výhode. Súbor týchto činností nazývame hodnototvorný reťazec.

Slovné spojenie hodnototvorný reťazec je názvom množiny aktivít, ktoré firma realizuje v procese návrhu, výroby a následného predaja výrobku. Tento reťazec je zostavený z aktivít, ktoré vychádzajú z toho, že každý obchodník, každá firma vytvára hodnotu spojením aktivít, ktoré siahajú od predaja až po účtovníctvo. Všetky tieto činnosti, resp. cesta produktu, možno zachytiť s pomocou hodnototvorného reťazca. Tvorcom hodnototvorného reťazca je americký ekonóm Michael Porter. Tento nástroj slúži na identifikáciu možností, ako a v ktorej časti vytvoriť väčšiu hodnotu pre zákazníka.³

Hodnototvorné reťazce v určitom odvetví má každá firma rozdielne. Rozdiel v reťazcoch sa líši kvôli rozdielnemu rozvoju firmy, jej histórii vývoja a celkovom úspechu firmy. Tieto rozdiely dokážu spôsobiť značnú konkurenčnú výhodu. Pokiaľ ide o firmu, ktorá pôsobí v nejakom jednom špecifickom odvetví, dokáže firma svoj hodnototvorný reťazec dokonale prispôbiť danému odvetviu a tým získať vyššiu efektivitu voči konkurencií čo má za následok napríklad nižšie náklady alebo kvalitnejší výrobok.

Úlohou hodnototvorného reťazca je zobrazovať celkovú hodnotu a celý tento reťazec pozostáva z hodnotových aktivít a marže. Hodnotovými aktivitami možno nazvať fyzické a technologické aktivity ktoré firma pri tvorbe produktu realizuje. Tieto jednotlivé kroky sú „stavebnými blokmi“ ktorými firma vytvára hodnotu produktu pre svojich záujemcov. Marža, ktorá je taktiež v tomto reťazci zahrnutá, je rozdiel medzi celkovou hodnotou a cenou výkonu hodnotových aktivít v reťazci. Každá hodnototvorná aktivita zamestnáva nakúpené zdroje, ľudské zdroje a technológie firmy potrebné na výrobu. Každá táto aktivita vytvára a používa informácie (zadané objednávky), výkonnostné parametre (parametre v rámci testovania) a štatistiky chybovosti produktu. Hodnotové aktivity, ako možno vidieť na Obrázku 1, možno rozdeliť na dva hlavné druhy, primárne a podporné aktivity.⁴

Medzi tieto aktivity možno zaradiť aktivity, ktoré sú zahrnuté vo fyzickom procese tvorby produktu, ako aj jeho predaja a presunu k zákazníkovi spolu s následnou podporou. Do primárnych aktivít možno zaradiť aktivity, ktoré sú rozdelené do piatich kategórií. Podporné aktivity, ako už z názvu vychádza, sú podporné aktivity pre aktivity primárne. Medzi tieto aktivity patrí poskytovanie nakúpených vstupov, technológií, pracovnej sily a ďalších funkcií

³ PORTER, M., *From Competitive Advantage to Corporate Strategy*, Texas A&M University, 2011

⁴ PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0 s. 31 - 35

ktoré je potrebné zahrnúť pri tvorbe produktu. Firemná infraštruktúra je samostatná podporná aktivita, ktorá nepodporuje len primárne aktivity ale slúži na podporu celého reťazca.

Obrázok 2: Hodnototvorný reťazec

Zdroj: PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s.

ISBN: 0-684-84146-0

1.2.1 Primárne aktivity

Ako možno vidieť na obrázku 1, sú to aktivity ako prichádzajúca alebo vstupná logistika, prevádzková činnosť, výstupná logistika, marketing a predaj a služby poskytované po predaji výrobku.

- **Vstupné operácie:** V tejto kategórii firma rieši prísun materiálu na výrobu, dovoz súčiastok ale aj samotné továrne na výrobu a sklady.
- **Výroba a prevádzka:** Realizácia celej výroby výsledného produktu, čiže procesy ktoré premietajú inputy (spracovanie vstupného materiálu) na výstupné outputy (hotový tovar či služba).
- **Výstupné operácie:** Práca s finálnym produktom ako skladovanie, prevážanie hotového výrobku či produktu k predaju, resp. ku koncovému zákazníkovi
- **Marketing a predaj:** Táto časť má na starosti marketing a predaj finálneho výrobku či služby koncovému zákazníkovi alebo obchodným partnerom. V tomto kroku je zahrnutá aj reklama, propagácia a stanovenie ceny.
- **Servis a služby:** podpora finálneho výrobku po predaji zákazníkovi ako inštalácia či oprava produktu.

1.2.2 Podporné aktivity

Podporné hodnotové aktivity, ako vychádza z Obrázku 1, možno rozdeliť do štyroch častí. Každá jedna časť je ďalej tvorená viacerými ďalšími aktivitami, ktoré sa odlišujú a sú špecifické pre určitý typ priemyslu. Pre príklad si môžeme zobrať napríklad podpornú aktivitu zameranú na technologický vývoj. Túto časť je ďalej možné rozdeliť na dizajn, podobu súčiastok či výber technológií vhodný na produkciu.

Ako sme spomínali vyššie, tieto podporné činnosti možno rozdeliť do štyroch hlavných častí:⁵

- **Manažment ľudských zdrojov:** Táto časť firemného prostredia má za úlohu riešiť otázky pracovnej sily. Táto oblasť má na starosti nábor zamestnancov, ich prijímanie alebo školenie. Manažment ľudských zdrojov podporuje primárne a zároveň aj podporné aktivity v hodnototvornom reťazci. Táto časť významne ovplyvňuje celý reťazec, keďže jeho dôležitou úlohou je motivovať zamestnancov na prácu a zároveň ich za svoju prácu aj odmeňovať.
- **Vývoj technológií:** Technológie sa vo firemnom prostredí využívajú v širokej škále činností. Od prípravy dokumentov, cez prepravu tovaru až po technológie začlenené do samotného produktu. Technologický vývoj je možné z hľadiska podporných aktivít využiť napríklad v podobe telekomunikačných technológií, vďaka ktorým sa zabezpečuje objednávka produktu alebo ďalej v účtovníckom prostredí s pomocou počítačových technológií.
- **Obstarávanie:** Táto časť je potrebná, ako už z názvu vychádza, na obstarávanie materiálu, ktorý je potrebný vo firemnom výrobnom reťazci. Spadajú sem hrubé materiály, zásobovanie, vybavenie kancelárií ale aj zaobstaranie samotných budov. Tieto nakúpené zdroje sú spojené s primárnymi aktivitami a zároveň sú zahrnuté v každej jednej hodnototvornej aktivite, teda taktiež aj v podporných. Náklady aktivít zameraných na obstarávanie sú pomerne malé z celkovej množiny nákladov, avšak majú veľký vplyv na celkové náklady firmy. Zlepšenie v tomto procese nákupu dokáže značne ovplyvniť náklady ale taktiež aj kvalitu nakupovaných vstupných materiálov.
- **Firemná infraštruktúra:** Z infraštruktúry firmy možno chápať činnosti, ktoré slúžia na fungovanie podniku z hľadiska pracovných pozícií a teda jednotlivých

⁵ PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0

oddelení firmy. Zahrnúť sem môžeme vedenie podniku, oddelenie plánovania, financií či účtovníctva, ale aj napríklad právne oddelenie. Táto činnosť je na rozdiel od ostatných podporných činností schopná ovplyvňovať celý reťazec a nie len jednotlivé činnosti ktoré má vo svojej kompetencii. Z pohľadu konkurenčnej výhody môže tento typ podpornej činnosti byť významným druhom. Je tu možné značne redukovať náklady s použitím vhodných informačných systémov, ktoré zjednodušia celé riadenia firmy a ďalej ho zefektívnia. Vedenie podniku taktiež dokáže značne ovplyvniť napríklad jednanie s dodávateľmi ale aj so zákazníkmi.

Základné delenie činností v hodnototvornom reťazci je, ako sme vyššie spomenuli, na primárne a podporné činnosti. Ďalej, v každej kategórii činností, možno činnosti rozdeliť na ďalšie tri typy: priame, nepriame a činnosti určené na zabezpečovanie kvality. Tieto tri typy možno nájsť pri všetkých druhoch činností.

Priame činnosti sú činnosti, ktoré sú zahrnuté do tvorby hodnoty pre kupujúceho. Pod týmto môžeme chápať činnosti ako montovanie, činnosti predajného oddelenia, reklama, návrh dizajnu produktu alebo získavanie pracovnej sily.

Nepriame činnosti slúžia na dodržiavanie chodu primárnych činností. Pod tým môžeme chápať činnosti ako údržba, administratíva predajného oddelenia alebo časové plánovanie.

Zabezpečovanie kvality majú za úlohu udržiavanie kvality ostatných činností. Patrí sem monitorovanie, testovanie, skúšanie, riadenie a prerábanie.

1.2.3 Vzťahy v hodnototvornom reťazci

Hodnototvorný reťazec je zložený z činností ktoré sú na seba navzájom naviazané. Medzi jednotlivými hodnototvornými činnosťami existujú vo vnútri reťazca vzájomné väzby, ktoré predstavujú vzťahy medzi realizáciou jednej činnosti a následne konanie činnosti inej. Ako uvádza Michael Porter v knihe *Competitive Advantage*, príkladom môže byť nákup kvalitných, spracovaných kusov ocele, čím firma môže zjednodušiť výrobný proces a znížiť množstvo odpadu.⁶ Konkurenčná výhoda firmy môže plynúť aj zo vzájomných väzieb vo vnútri reťazca a to optimalizáciou a koordináciou aktivít. Príkladom môže byť tzv. „on-time delivery“, kde táto služba vyžaduje koordináciu aktivít v operáciách, výstupnej logistike a službách. Schopnosť koordinácie vzájomných väzieb dokáže vo výsledku znižovať náklady.

⁶ PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0

Najznámejšie väzby vo vnútri reťazca, ktoré sú blízke veľkému množstvu firiem, prebiehajú medzi podpornými a primárnymi činnosťami, kde tieto väzby možno vidieť na obrázku 2 ako čiarkované čiary. Dizajn výrobku ovplyvňuje celkové náklady na výrobu produktu alebo nákup kvalitnejších súčiastok znižuje náklady na zabezpečenie kvality neskôr vo výrobnom procese.

Vzájomné vzťahy medzi jednotlivými činnosťami hodnotového reťazca nemusia nutne prebiehať len v uzavretom reťazci danej firmy ale taktiež dokážu reagovať na činnosti v hodnototvorných reťazcoch dodávateľov či distribútorov. Tieto väzby sa nazývajú vertikálne. Dodávateľské a distribučné činnosti ovplyvňujú náklady či výkon aktivít firmy a taktiež naopak. Dodávatelia vyrábajú produkt alebo službu, ktorú firma zakomponuje do svojho reťazca. Príkladom ako sa vzájomne firmy ovplyvňujú, môže byť kvalita a vlastnosti výrobku, ktorý dodávateľ vyrába a čím ovplyvňuje náklady a diferenciáciu produktu vo firme. Ďalším príkladom je, ak dodávateľ dodáva suroviny na výrobu pravidelne, firma môže znížiť potrebu skladovania zásob a tým znížiť náklady.

Zlepšovaním týchto vzájomných väzieb medzi hodnototvornými reťazcami dodávateľa a reťazcami firmy, možno zvýšiť svoju konkurenčnú výhodu v odvetví. Zlepšením koordinácie hodnototvorného reťazca firmy s reťazcom dodávateľa môžu obaja títo aktéri získať prospech. Rovnako dôležité ako sú väzby na dodávateľov, sú dôležité aj väzby na distribučné cesty v hodnototvornom reťazci. Distribútori produktu často realizujú propagáciu výrobku čím nahrádzajú či dopĺňajú primárne aktivity ako marketing a predaj.

2 GLOBÁLNY HODNOTOTVORNÝ REŤAZEC

V prvej kapitole tejto práce sme si bližšie priblížili čo je to „value chain“, resp. hodnotový reťazec. Ako sme spomenuli, tento reťazec opisuje celý rozsah aktivít, ktoré firma a jej pracovníci uskutočňujú s cieľom priniesť produkt alebo službu z jeho počiatočného návrhu až do jeho finálnej podoby a ešte ďalej, v podobe popredajných služieb. V tomto reťazci sú zahrnuté aktivity ako návrh dizajnu, marketingové služby, produkcia alebo distribúcia či podpora vytvoreného produktu.

V súčasnosti neustále rastie význam medzinárodnej produkcie, obchodu a investícií, ktoré sú stále viac organizované okolo globálneho hodnotového reťazca, ktorí popisuje produkciu, kde rôzne fázy produkčného procesu výrobku sú umiestňované do rôznych oblastí po celom svete. Globalizácia motivuje spoločnosti na rozdelenie jej operácií do medzinárodnej mierky a to cez „outsourcing“ a tzv. „offshoring“, čo znamená presúvanie výroby do krajín s lacnejšou cenou práce a výroby. Firmy sa pokúšajú vylepšiť a optimalizovať svoje produkčné procesy, tým že lokalizujú rôzne fázy na rôzne miesta. V posledných dekádach možno sledovať silný trend rozptyľovania aktivít z hodnotového reťazca (dizajn, produkcia, marketing, distribúcia) po celom svete.⁷

Keď porovnávame hodnotový reťazec a globálny hodnotový reťazec, líšia sa vo viacerých veciach. Hodnotový reťazec by mal byť lokalizovaný v rámci jedného regiónu, jedného geografického územia alebo v rámci jednej firmy. Na druhú stranu, globálny hodnotový reťazec pokrýva viacero firiem a geografických oblastí, z čoho možno definovať že globálnym hodnotovým reťazcom definujeme aktivity firmy ktoré sú realizované vo viacerých oblastiach. Ako príklad môžeme použiť výrobu počítačov. Na výrobu tohto produktu sú potrebné materiály a komponenty od rôznych dodávateľov, ktorí sú z rôznych krajín sveta, dizajn a návrh produktu pochádza z ďalšej krajiny a finálne poskladanie výrobku prebieha v inej krajine. Z tohto príkladu je teda možné jednoducho porozumieť z čoho vznikol názov globálny hodnotový reťazec.⁸

Návrh podoby globálneho hodnotového reťazca bol uvedený začiatkom roku 2000 a bol úspešný v charakteristike svetovej ekonomiky a teda svetového obchodu. No história

⁷ Global Value Chains (GVCs) – OECD. Dostupné na <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm> Získané 22.2.2018

⁸ Global Value Chains – Concept & Tools – Duke University. Dostupné na <https://globalvaluechains.org/concept-tools> Získané 23.2.2018

globálneho hodnotového reťazca siaha až do 70 rokov minulého storočia. Tento koncept dokázal charakterizovať rastúcu fragmentáciu produkcie v jednotlivých krajinách. Reťazec spája geograficky roztrúsené aktivity v rámci jedného odvetvia a s jeho pomocou je možné pochopiť vzorce presúvania obchodu a produkcie vo svete. Vďaka reťazcu je možné definovať špecializáciu krajín v obchode a nie len jej špecifický produkt pre danú krajinu. Je stále bežné, myslieť si, že tovar a služby sú produkované lokálne a že firmy súperia so zahraničnými produktami. Skutočnosť je však taká že tovar a služby sú vytvárané vo svete a krajiny súperia s pozíciou v svetovom hodnotovom reťazci.⁹

V súčasnej dobe je svetová ekonomika stále viac postavená okolo globálneho hodnotového reťazca, ktorí je zodpovedný za neustále rastúci medzinárodný obchod, svetový hrubý domáci produkt a zamestnanosť. Rozvoj globálneho hodnotového reťazca v rôznych sektoroch, ako v tovare, elektronike, turizme či „outsourcingu“ služieb má značný dopad vo svetovom obchode ale aj v celkovej svetovej produkcii a zamestnanosti a tiež v tom ako sú rozvojové krajiny či výrobcovia zahrnutí do svetovej ekonomiky. Tento reťazec spája po celom svete firmy, pracovníkov a zákazníkov a vďaka nemu majú aj rozvojové krajiny možnosť zapojiť sa do svetovej ekonomiky. Pre mnoho rozvojových krajín je zapojenie sa do globálneho hodnotového reťazca a teda do svetovej ekonomiky značnou pomocou pre ich rozvoj. Toto zapojenie znižuje nezamestnanosť tým taktiež chudobu.¹⁰

2.1 Analýza Globálneho hodnototvorného reťazca

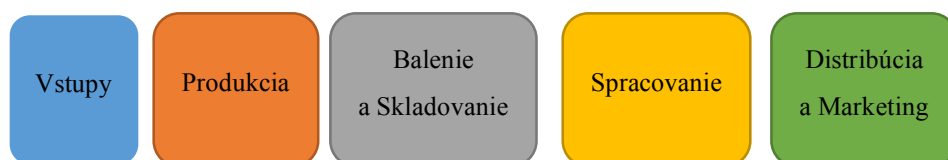
Globalizácia je základom celého globálneho hodnototvorného reťazca. Vnútorne firemné aktivity, z ktorých sa skladá hodnotový reťazec, firmy v súčasnej dobe realizujú v globálnom kontexte. Metóda skúmania týchto firemných aktivít teda nazývame globálny hodnototvorný reťazec. Skúmanie reťazca prebieha na štyroch úrovniach, prvou úrovňou je skúmanie vstupov a výstupov, teda analýza popisujúca proces transformácie materiálov až do podoby finálneho výrobku, ďalšou úrovňou skúmania je analýza z pohľadu zákonov a štátov, ktorá analyzuje ako je celý hodnototvorný reťazec kontrolovaný a štvrtým druhom pohľadu je vzťah reťazca s ďalšími inštitúciami ktoré ho ovplyvňujú.

⁹ BACKER, K., MIROUDOT, S., 2014, *Mapping Global Value Chains*. [online]: Working paper series

¹⁰ GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., *Global Value Chain Analysis: A Primer*, 2011

2.1.1 Vstupno-výstupná štruktúra

Tento druh skúmania analyzuje zloženie celého reťazca z jednotlivých krokov a procesov, ktoré výrobok či službu dovedú z prvého návrhu až ku konečnému zákazníkovi. Jednotlivé články reťazca sa líšia od druhu priemyslu, ale základom reťazca vo všeobecnosti je výskum a vývoj, dizajn, vstupné operácie, produkcia či distribúcia a marketing. Táto štruktúra v sebe zahŕňa tovary a služby a taktiež množstvo rôznych podporných odvetví. Náčrt vstupno-výstupnej štruktúry v princípe predstavuje množinu políček hodnotového reťazca, ktoré sú navzájom spojené šípkami, ktoré znázorňujú tok tovarov a služieb, slúžiacich na zobrazenie pridanej hodnoty pri rôznych stupňoch v hodnototvornom reťazci. Vďaka týmto informáciám je teda možné analyzovať ako sú na tom v jednotlivých stupňoch platy zainteresovaných ľudí, ich demografia či ako sú jednotlivé firmy zapájané do jednotlivých stupňov reťazca. Články reťazca dokážu načrtnúť ako sa líši pridaná hodnota v jednotlivých produktoch a službách a taktiež výnosy aktérov v hodnototvornom reťazci.

Obrázok 3: Základné segmenty hodnototvorného reťazca pri ovocí a zelenine

Zdroj: GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., Global Value Chain Analysis: A Primer, 2011

Na obrázku 3 môžeme vidieť základné články hodnototvorného reťazca v priemysle pracujúcom s ovocím a zeleninou, ktoré sa významne nelíšia ani v iných druhoch priemyslu. Základ tvoria vstupy materiálu, teda ovocie a zelenina, ktoré sa následne spracúva, balí a distribuuje.

2.1.2 Geografický rozsah

Globalizáciu priemyslu uľahčil pokrok v preprave a v telekomunikačnej infraštruktúre. V súčasnosti sú zásobovacie reťazce roztrúsené po celom svete a jednotlivé aktivity reťazca sú realizované v rozdielnych častiach sveta. Geografická analýza je založená na identifikácii hlavných firiem v každej časti reťazca.

Ako uvádza Gereffi, jedným z najdôležitejších výsledkov analýzy globálneho hodnototvorného reťazca bolo zmapovať presuny globálneho priemyslu v rámci geografického rozsahu. Globálny hodnototvorný reťazec pracuje na rôznych geografických

úrovniah, ako na lokálnej, tak aj na národnej, regionálnej a globálnej. Ako naznačujú trendy, globálny hodnototvorný reťazec sa posúva smerom k racionalizácii reťazca v dôsledku rôznych činiteľov, ako napr. rastúci význam rozvíjajúcich sa ekonomík a obchodné dohody v rámci regiónov.

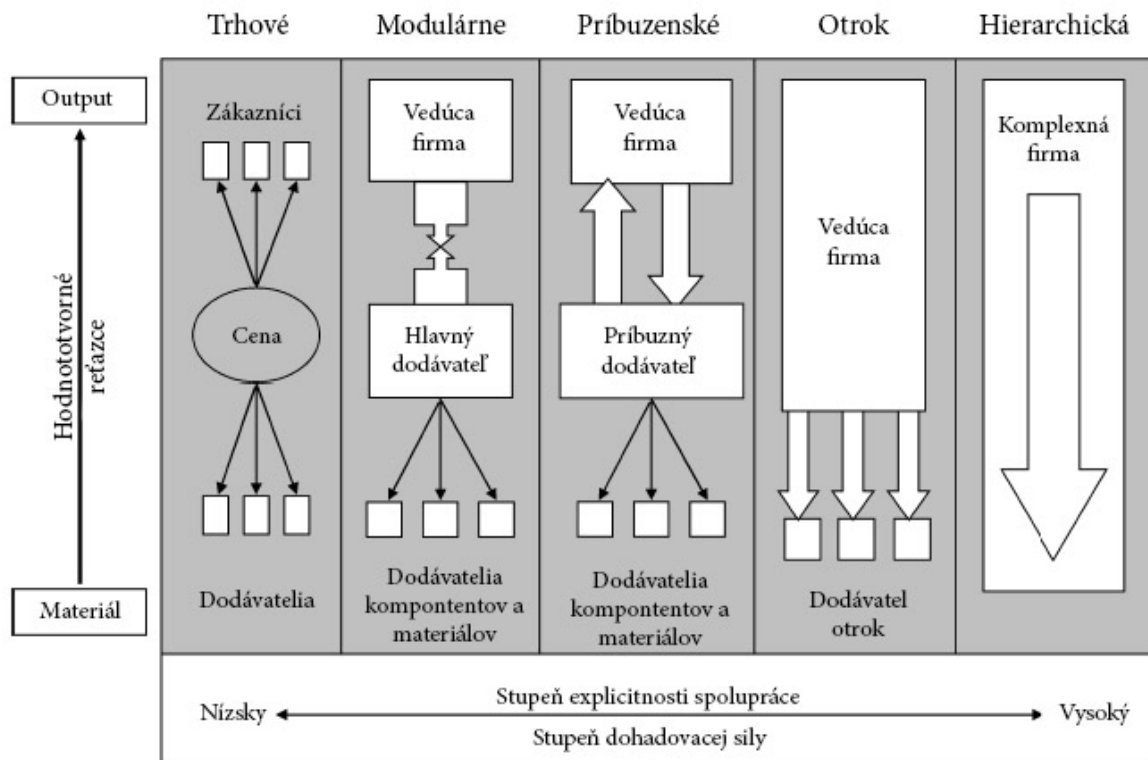
2.1.3 Governance

Úlohou analýzy globálneho hodnototvorného reťazca v tejto úrovni, je pochopenie riadenia a pravidiel v reťazci a taktiež pomáha analyzovať správanie aktérov reťazca, ak má jeden aktér väčšiu moc ako druhý. Gereffi definuje „governance“ v globálnom hodnototvornom reťazci ako netrhovú koordináciu ekonomických aktivít.¹¹ Firmy, či už priamo alebo nepriamo, ovplyvňujú štruktúru globálnej produkcie, logistiky a marketingu. Štruktúrou riadenia, ktorú tieto firmy vytvárajú, vytvárajú rozhodnutia, ktoré majú značný vplyv na vstup spoločností z rozvojových krajín na medzinárodný trh a na aktivity, ktoré tieto firmy môžu podniknúť.

Vzťahy v rámci reťazca, resp. spôsob riadenia, možno rozdeliť do piatich štruktúr a to na trhovú, modulárnu, vzťahovú, štruktúra obete a hierarchická štruktúra. Jednotlivé typy vzťahov je možné vidieť na obrázku 4.¹²

¹¹ GEREFFI, G., HUMPHREY, J., KAPLINSKY, R., STURGEION, T., *Introduction: Globalisation, Value Chains and Development* IDS Bulletin 32.3, 2001

¹² tamtiež

Obrázok 4: Typy vzťahov v reťazci

Zdroj: GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., *Global Value Chain Analysis: A Primer*, 2011

Trhové vzťahy: Ako je možné vidieť na obrázku 4, ovládanie vzťahov vo vnútri reťazca trhom má jednoduchú štruktúru. Informácie o požiadavke na špecifikáciu produktu sú jednoducho prenášané a dodávateľ vytvára produkt bez zásadného ovplyvňovania zákazníkom. V tomto type vzťahu je minimálna alebo žiadna potreba pre spolupracovanie aktérov vo vnútri reťazca. Cena za výmenu spoločníka je u oboch aktérov nízka. Najvplyvnejším článkom v reťazci je cena.

Modulárne vzťahy: Tento druh vzťahov sa vyskytuje v prípade, keď je transakcie možné jednoducho dohodnúť. Hlavný dodávateľia v tomto type reťazca vytvárajú produkt podľa zákazníkových špecifikácií a starajú sa o celý proces výroby a použitia technológií. Dodávateľ nepoužíva špeciálne zariadenia, a tak vie s minimálnymi investíciami na techniku pokryť širokú škálu zákazníkov. Tento postup udržiava nízke náklady. Na rozdiel od základných trhových vzťahov, sú v tomto prípade vzťahy významnejšie a to z dôvodu oveľa väčšieho množstva informácií, ktoré si medzi sebou aktéri vymieňajú.

Príbuzenské vzťahy: Tento druh pravidiel v rámci reťazca je definovaný ako vzťahový. Základ tvorí vzťah aktérov reťazca, teda dodávateľa a zákazníka, ktorý je založený na komplexných informáciách ktoré nie sú jednoducho prenášané. Výsledkom týchto vzťahov je častá interakcia a zdieľanie znalostí medzi aktérmi. Tieto vzťahy vyžadujú dôveru medzi zúčastnenými stranami, ktorá je vytváraná pomocou reputácie, sociálnej či územnej blízkosti ale aj s prípadnými rodinnými vzťahmi. Vzťahy medzi aktérmi je náročné vybudovať a preto je náročné a nákladné zmeniť partnera v obchodovaní.

Štruktúra obete: Vzťah medzi aktérmi je príznačný svojmu názvu. Vyznačuje sa tým, že v tomto reťazci sú malí dodávatelia závislí na jednom či malom množstve zákazníkov, ktorí majú veľkú silu v dohadovaní. V tomto type siete prebieha veľká kontrola zo strany vedúcej firmy ako je možné vidieť na náčrte štruktúry v obrázku 4. Nerovnováha dohodovacej sily v tejto sieti núti dodávateľov spojiť sa s nakupujúcou firmou pod podmienkami, ktoré si táto firma stanovila.

Hierarchická štruktúra: Hierarchické vzťahy vo vnútri reťazca sú typické vertikálnym zoskupením zúčastnených aktérov a taktiež manažérskou kontrolou zo strany vedúcej firmy, ktorá vyvíja a zostavuje produkt. Tento typ vzťahov sa zvyčajne objavuje v prípade produktov, ktoré nemajú uzákonenú nejakú normu, sú komplexné alebo je problém nájsť dodávateľa súčiastok. V súčasnosti je tento typ vzťahov dôležitou súčasťou globálnej ekonomiky.

Formy vzájomných vzťahov sa menia a vyvíjajú spolu s priemyslom ktorý sa taktiež mení a rastie. Modely vzájomných vzťahov v priemysle sa taktiež môžu líšiť v závislosti od stupňa alebo úrovne v rámci jedného reťazca. Analýza globálnych reťazcov ukazuje že reťazce sú charakteristické viacerými, vzájomne pôsobiacimi, vzťahovými štruktúrami, ktoré vytvárajú ďalšie možnosti na ekonomický a sociálny rozvoj.¹³ Každý druh vzťahov v riadení či spolupracovaní poskytuje rôzne kompromisy medzi výhodami a hrozbami, ktoré outsourcovanie vytvára. Ako je možné vidieť na obrázku 4 v dolnej časti, jednotlivé typy vzťahov sa postupne delia podľa jasnosti pravidiel a rozdelenia dohodovacích síl od najnižšieho stupňa v prípade trhových vzťahov, kde sú pravidlá najmenej dohodnuté

¹³ DOLAN, HUMPHREY, J., HUMPHREY, K., (2004). *Changing Governance Patterns in the Trade in Fresh Vegetables between Africa and the United Kingdom*. s. 21

a dohodovacia sila je najviac rozložená až po hierarchické pravidlá kde sú pravidlá jasné stanovené a kde je sila asymetricky rozložená na stranu jedného člena reťazca.

2.1.4 Inštitucionálny súvis

Táto úroveň skúmania hodnototvorného reťazca skúma ako lokálne, národné a medzinárodné podmienky a pravidlá formujú každý jeden stupeň hodnototvorného reťazca. Globálne hodnototvorného reťazce sú spojené s lokálnymi ekonomikami, sociálnymi a inštitucionálnymi zmenami. Zapojenie sa do GVC závisí od týchto podmienok, ktoré v danej oblasti panujú. Medzi ekonomické podmienky možno zaradiť dostupnosť kľúčových vstupov: cena práce, dostupnosť infraštruktúry a prístup ku zdrojom ako sú financie. Sociálne podmienky rozhodujú o dostupnosti pracovnej sily a úrovni kvalifikácie, ako aj na úrovni participácie žien v pracovnej sile a prístupe ku vzdelaniu. Inštitucionálne podmienky zahŕňujú dane a regulácie v pracovnej oblasti, dotácie a zákony v oblasti vzdelania a inovácií, ktoré môžu zvyšovať alebo brzdiť rast a rozvoj.¹⁴

2.2 Pridaná hodnota vo výrobe

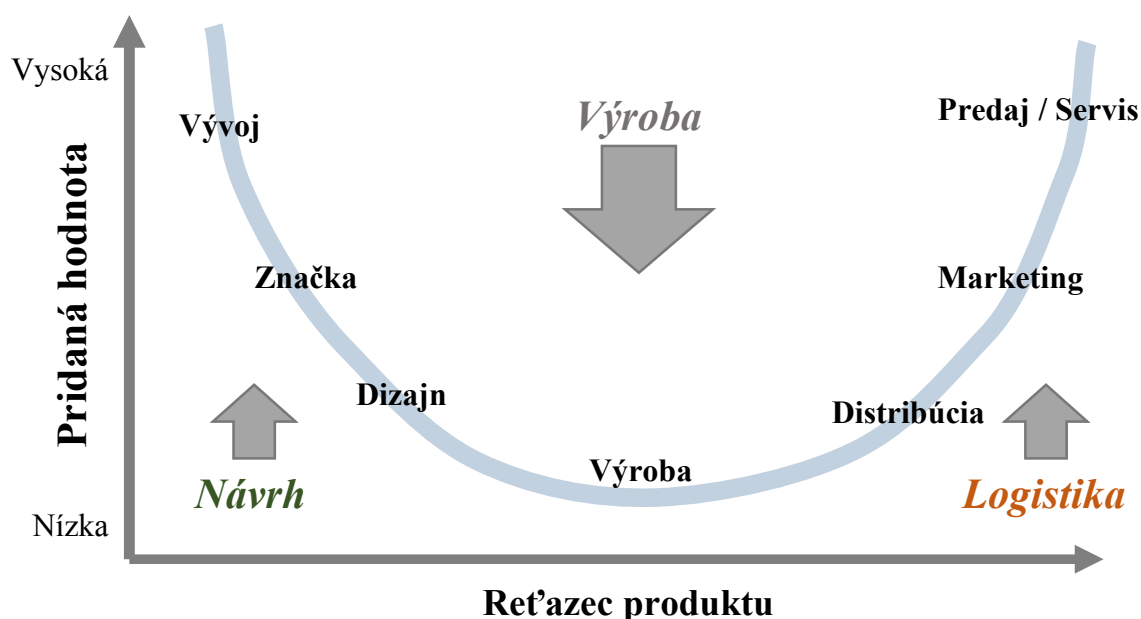
Tovary a služby ktoré v súčasnosti nakupujeme sú vytvárané zo vstupov z rôznych krajín z celého sveta. Nastavenie globálneho hodnotového reťazca a s ním súvisiacim tokom komodít, viedlo k rastúcej dôležitosti aktivít spojených s tvorbou produktu (konceptia) a aktivít, ktoré sú spojené s distribúciou tovaru a služieb na trh (logistika). Toto viedie k novým formám súperenia konkurencie, pretože rôzne segmenty hodnotového reťazca vyžadujú rôzne schopnosti. Z tohto dôvodu ponúka hodnotový reťazec tri hlavné rozmery v ktorých sa môže objavovať konkurenčný súboj. Konkurenčný boj teda môže prebiehať v oblasti konceptu, v oblasti procesu výroby a na úrovni trhu.

2.2.1 „Smiling curve“

Tento názov ilustruje potenciál pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle, kde pridaná hodnota procesov v strede hodnotového reťazca, kde možno nájsť výrobu a skladanie, klesá, zatiaľ čo procesy na koncoch hodnotového reťazca (inputy a neopracovaný surový materiál na jednom konci a predaj a podpora na druhom konci) vzrastajú. Podľa hypotézy, toto spôsobila globalizácia a globálna konkurencia a taktiež rast štandardizácie a modularity v časti zameraných na montáž. Pôvod „smiling curve“ je z oblasti výroby a skladania z oblasti IT.

¹⁴ GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., Global Value Chain Analysis: A Primer, 2011 s. 10

Tvorcom tohto konceptu je Stan Shih, ktorý je taktiež zakladateľom spoločnosti Acer. Tento koncept popísal ešte v roku 1992.¹⁵

Obrázok 5: „Smiling curve“

Koncept „smiling curve“ je zobrazením potenciálu pridanej hodnoty v jednotlivých častiach hodnotového reťazca. Krivka ilustruje to, že oba konce hodnotového reťazca poskytujú vyššiu pridanú hodnotu produktu ako poskytuje stredná časť hodnotového reťazca v ktorej je obsiahnutá montáž a skladanie výrobku.¹⁶ Krivka sa skladá z dvoch osí, kde na ypsilonovej osi je umiestnená výška pridanej hodnoty a na osi x-ovej je obsiahnutý určitý stupeň produkcie alebo časť pridanej hodnoty. Výsledná hodnota sa zobrazuje v podobe úsmevu z čoho aj vychádza jej názov – smiling curve (usmievajúca sa krivka).

Teória pod týmto konceptom dokázala, že celkový úspech produktu závisí na koncepte, výskume, marketingu a šírení značky. Tieto štyri faktory vyžadujú významnú pridanú hodnotu a firma je nútená zamestnať vysoko kvalifikovaných a skúsených zamestnancov.¹⁷ Z podstaty takejto odbornej profesie vychádza, že bude táto profesia vysoko ohodnotená, teda krajiny, ktoré zabezpečujú v reťazci úlohy s vysokou pridanou hodnotou (teda sú na krivke vysoko), získajú väčšie zisky než krajiny, ktorých úlohou je len skladanie výrobku, čo v konečnom

¹⁵ KIMURA, T., *The „Smile Curve“ Phenomenon in the Japanese Assembly-Type Manufacturing Industry*. Dostupné na <http://www.fujitsu.com/jp/group/fri/en/economic/publications/report/2003/report-167.html> Získané 27.4.2017

¹⁶ ELMS, K., LOW, P., *Global value chains in a changing world*, Geneva: WTO Secretariat, 2013

¹⁷ TAGLIONI, D., WINKLER, D., *Making Global Value Chains Work for Development*, Washington: Library of Congress, 2016

dôsledku prehľbuje medzeru medzi krajinami. Takto sa prehľbuje rozdiel medzi rozvojovými a rozvinutými krajinami. Konkrétnym príkladom môžu byť Spojené štáty a India či Čína. V Spojených štátoch je pridaná hodnota výrobkov najvyššia, keďže tu možno pozorovať najväčší prínos do konceptu či dizajnu, no naopak v Číne je pridaná hodnota výrobku už nízka a realizuje sa tu najmä len zostavovanie výrobku.¹⁸

Rozvoj globalizácie sa významne dotýka aj globalizácie výrobných sietí v rámci jednej firmy. Pracovne náročné procesy sa presúvajú do rozvojových krajín, kde firma dokáže využiť nízke mzdy v týchto krajinách. Naopak, vysoko špecializované procesy ako výskum a vývoj, sa sústreďujú najmä do rozvinutých krajín.

¹⁸ KWAN, C., H., *China: Wrong part of the smiling curve* Dostupné na: <http://www.atimes.com/atimes/China/DJ04Ad01.html> Získané 15.4.2017

2.3 GVC V POTRAVINÁRSKEJ VÝROBE

Globálny hodnotový reťazec nie je limitovaný len na výrobný priemysel. Jeho súčasťou sú taktiež služby alebo poľnohospodárstvo. V súčasnosti žijeme vo svete kde je ekonomika globálna. Globálna ekonomika ovplyvňuje všetky tovary a služby na trhu a súčasťou je taktiež jedlo a poľnohospodársky priemysel. V globálnom potravinárskom priemysle je zapojenej veľa pracovnej sily z mnohých krajín.

Od osemdesiatych rokov minulého storočia, medzinárodný obchod s ovocím a zeleninou zaznamenal výrazný nárast, ktorý bol spôsobený rastúcimi príjmami a rozrastaním sa strednej vrstvy obyvateľstva na celom svete. Na začiatku 21. storočia bola hodnota globálneho priemyslu na sume 56,1 miliardy USD a neskôr, v roku 2008 dosiahol export hodnotu dvojnásobnú, a to na úrovni 139,6 miliardy USD.¹⁹

Poľnohospodársky a potravinársky priemysel významne obklopuje globálne hodnototvorné reťazce s pomocou spracovateľov jedla a maloobchodníkov. Napríklad, veľké obchody, supermarkety, pracujú ako aj s importérmi tak aj exportérmi a ich cieľom je mať kontrolu nad tým ako produkt rastie a ako je pestovaný. Touto kontrolou sa chcú uistiť, že kvalita a bezpečnostné štandardy sú dodržiavané v celej dĺžke reťazca, čo vyžaduje vertikálnu koordináciu v reťazci. V poslednej dobe zákazníci menia svoje návyky a vyžadujú potraviny, ktoré sú kvalitné a bezpečné. Produkcia jedla má vo svete celkom dlhý reťazec pridanej hodnoty. Keď si vezmeme do úvahy chov zvierat, existuje tu mnoho poľnohospodárskych vstupov potrebných na produkciu spotrebovanej potravy, ktoré následne pokračujú dodávaním chovaného dobytku na ďalšie spracovanie. Podľa Fally (2012) tvrdí, že v ekonomike spojených štátov má balenie mäsa a surovín a ich ďalšie pripravovanie, najdlhší hodnototvorný reťazec.

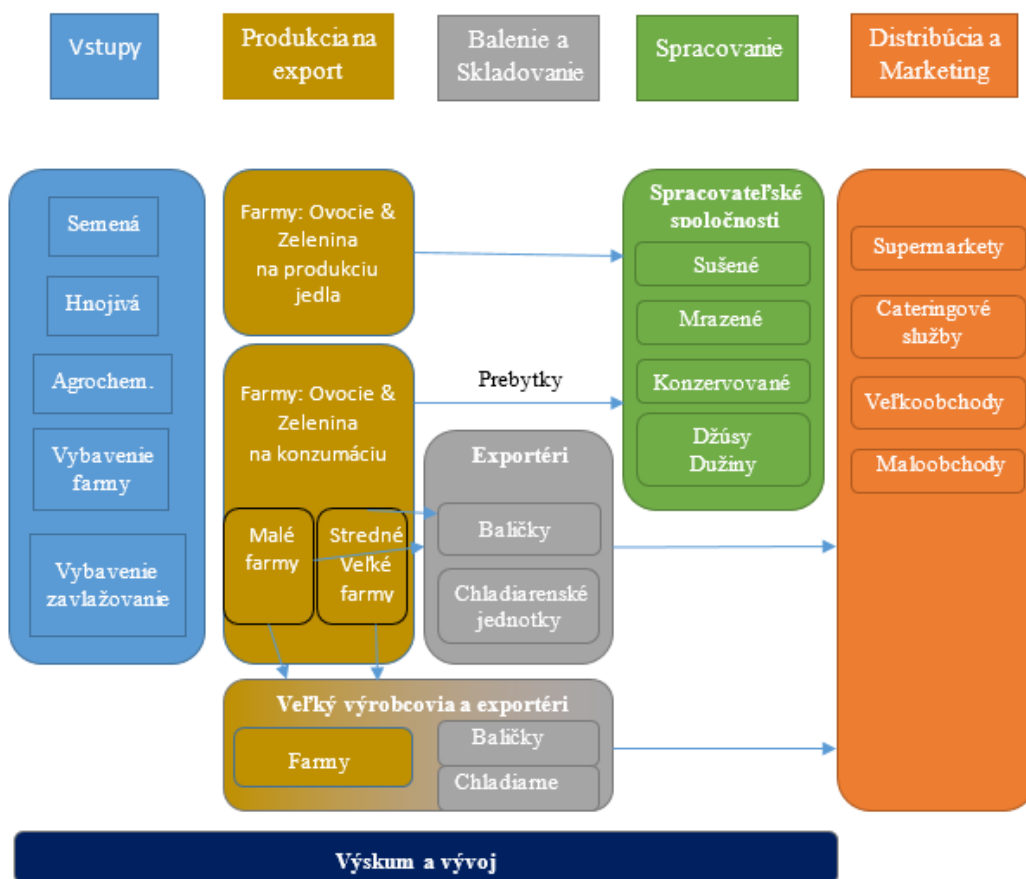
Či už ide o poľnohospodárstvo alebo potravinárske produkty, hodnototvorné reťazce majú medzinárodný charakter. Potravinárske produkty sú produkované globálne a teda majú miesto v hodnototvornom reťazci, kde sú zahrnuté ako aj rozvojové tak aj rozvinuté krajiny. V tejto oblasti nie sú náznaky, že by krajiny mali špecifické role podľa toho či sú rozvojové alebo či sú rozvinuté. Príkladom môžu byť krajiny ako Švédsko a Čína, kde v oboch krajinách možno vidieť vysoký podiel „upstream“ aktivít, teda aktivít s vysokou pridanou hodnotou. Taktiež to možno potvrdiť aj v opačnom prípade, keď porovnáme Nemecko a Vietnam, obe

¹⁹ GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., BAMBER, P., *The Fruit and vegetables Global Value Chain*, 2011

tieto krajiny majú podobný podiel v „downstream“ aktivitách, teda aktivitách s nízkou pridanou hodnotou k produktu.

2.3.1 Ovocie a zelenina v globálnom hodnotovom reťazci

Hodnotový reťazec v produkcii ovocia a zeleniny, ako možno vidieť na obrázku 6, zostáva z niekoľkých segmentov ako vstupy, produkcia pre export, balenie a skladovanie, spracovanie, distribúcia a marketing.

Obrázok 6: Globálny hodnotový reťazec ovocia a zeleniny

Zdroj: GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., BAMBER, P., *The Fruit and vegetables Global Value Chain*, 2011

Na obrázku 6 môžeme vidieť že jednotlivé segmenty z ktorých pozostáva hodnotový reťazec ovocia a zeleniny, ďalej pozostávajú z ďalších segmentových častí. Čo sa týka vstupov, sem treba zahrnúť semená, hnojivá a agrochemikálie ako herbicídy či pesticídy, vybavenie pestovateľskej farmy a vybavenie na zavlažovanie. Logistika a preprava plnia podpornú funkciu, zatiaľ čo vládne regulácie sú potrebné na schválenie hygieny a povolenie na používanie pesticídov v produktoch.

V tomto odvetví je potrebný vysoký stupeň koordinácie medzi rôznymi aktérmi v reťazci z dôvodu krehkosti a ľahkého zničenia produkcie. Táto koordinácia zabezpečuje, že produkt dôjde do svojho cieľa v dobrom stave. Chladiace jednotky slúžiace na uskladnenie sú využívané v celej dĺžke reťazca s účelom udržať produkciu čerstvú či už je prepravovaná vzduchom alebo morom.

Pri pohľade na tieto podmienky, možno povedať, že kľúčovou časťou hodnotového reťazca pre rozvojové krajiny je produkcia a export. Túto časť možno rozčleniť medzi produkciu pre konzumáciu čerstvých produktov a na produkciu spracovaného ovocia a zeleniny. V prípade že čerstvé ovocie a zeleniny nemôžu byť použité k predaju, využijú sa tieto potraviny ako vstupy v spracovateľskej časti reťazca. Produkcia je prevádzkovaná v malých, stredných ale aj veľkých farmách, ktoré dodávajú tovar exportérskym spoločnostiam alebo producersko-exportným spoločnostiam, ktoré vlastnia farmy ale pre nedostatok dodávok využívajú tovar aj z konkurenčných fariem. V tejto časti reťazca hrajú významnú rolu rôzne priemyselné asociácie, ktorých úlohou je podporná funkcia v podobe šírenia informácií o nových produktoch, spracovateľských procesoch a nových prístupoch k pestovaniu.

Ďalším segmentom v reťazci, ktorý je znázornený na obrázku 6 je balenie a skladovanie potravín. Prvou časťou v tomto segmente balenia je triedenie produkovaných potravín. V tejto časti sa triedia nekvalitné potraviny, ktoré sú presunuté do spracovateľských závodov alebo na domáci trh. V tomto stupni sa rieši umývanie, krájanie, miešanie, balenie a označovanie. V prípade, že je produkcia pripravená k exportu, tovar je zabalený a uložený do chladiacich boxov, kde čaká na odvoz. Balenie je zapojené do formy ekonomiky z rozsahu a to z dôvodu vysokých nákladov na chladiarenské ústrojenstvo a taktiež ďalšie investície v tomto stupni.

Spracovanie ovocia a zeleniny zahŕňa sušené, zachladené a potraviny ako aj džúsy a dužiny. Spracovateľská časť často pridáva hodnotu do pôvodného surového produktu. Hodnotu pridáva napríklad so zvyšovaním životnosti uskladneného ovocia a zeleniny. Spracovateľské továrne nakupujú tovary, teda vstupy ako ovocie a zeleniny od producentov a pestovateľov. Tieto podniky exportujú svoj tovar buď pod vlastnou značkou alebo môžu exportovať aj pod značkou zákazníka.

Posledným stupňom v tomto reťazci ovocia a zeleniny je distribúcia a marketing. V tejto poslednej fáze je produkcia distribuovaná do rôznych kanálov, vrátane supermarketov, maloobchodných či veľkoobchodných predajcov alebo priamo stravovacích služieb.

Postavenie krajín v hodnototvornom reťazci sa neustále vyvíja spolu s rozvojom skúseností a zmenou celkového reťazca. Rozvojové krajiny čelili výzvam spôsobeným zmenami charakteru hodnototvorného reťazca. Niektoré z týchto rozvojových krajín dosiahli za posledné dve dekády v tejto oblasti, značné úspechy a zlepšenia pozícií v reťazci. Tieto zlepšenia pridaných hodnôt na produkte sa podarilo dosiahnuť vďaka skvalitňovaniu znalostí na poli produkcie, pokrok v logistike a prepravných technológiách, zlepšil sa prístup k informáciám o požiadavkách a trendoch na trhu ale taktiež schopnosť dodržiavať náročné štandardy v tomto odvetví. Vďaka týmto zmenám sa mnoho rozvojových krajín, predtým pôsobiacich len na úplnom začiatku reťazca, dokázalo rozvinúť k aktivitám súvisiacich s pridanou hodnotou produktu, ktoré boli predtým výsadou rozvinutých štátov.²⁰

2.3.2 Riadenie v globálnom hodnototvornom reťazci

Významné zmeny v globálnom riadení či vládnutí sa v dnešnej dobe nedejú vo verejnej sfére či na poli vlády ale najmä vo sfére súkromnej. V rámci súčasného kapitalizmu sa vzhládalo na vlády ako na hlavného aktéra zodpovedného za kontrolu jedla, nastoľovania štandardov pre bezpečnosť jedla a následnom ubezpečovaní a informovaní verejnosti o kvalite a bezpečnosti potravín na trhu. S rozširovaním globálneho kapitalizmu po svete a obavách o kvalite a bezpečnosti jedál, mimovládne organizácie, ako korporácie, priemyselné a obchodné asociácie a najmä rôzne skupiny aktivistov hrajú významnú úlohu pri riadení hodnototvorného reťazca.²¹

Vyjednávací sila v rámci globálneho hodnototvorného reťazca sa presunula od výrobcov k zákazníkom a to najmä k predajcom potravín. Úloha predajcu bola významne uznaná najmä s globálnymi reťazcami supermarketov ako Tesco či Wal-mart, ktorí sa stali najsilnejšími aktérmi na svete. Títo dvaja významní globálni hráči a kupujúci v procese dodávania tovaru z fariem a tovární, stanovili seba samých ako kľúčových hráčov v globálnej produkcii, distribúcií a marketingu v oblasti produkcie potravín. Títo hráči sa začali považovať za dôležité authority a strážcov pre trh spotrebiteľov vďaka využitiu ich sily na vývoj a zavedenie štandardov na výkonnosť a produkciu ich dodávateľov. Globálne siete

²⁰ GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., BAMBER, P., *The Fruit and vegetables Global Value Chain*, 2011

²¹ BAIN C., *Governing the Global Value Chain: GLOBALGAP and the Chilean Fresh Fruit Industry*, 2010

supermarketov si môžu dovoliť riadiť ich hodnotový reťazec, teda určovať kto bude súčasťou reťazca, kto bude výrobca a za akých podmienok a taktiež to kde bude tento produkt predávaný.

2.3.3 Riadenie v potravinárskom priemysle – GLOBALGAP

Zásadným príkladom tohto riadenia hodnototvorného reťazca je zoskupenie GLOBALGAP. Toto zoskupenie je v princípe najviac rozšírená schéma certifikácie fariem na svete. Zoskupenie vzniklo v roku 2001 pod vedením európskych a britských predajcov potravín. Základom vzniku bolo združenie firiem v UK roku 1997, kde veľkí predajcovia ako Tesco, Sainsbury's, Marks & Spencer a holandský predajca Royal Ahold začali spolupracovať a v roku 2001 vznikol štandard kvality GAP (Good Agricultural Practices) zameraný na produkciu čerstvého ovocia a zeleniny. Neskôr vzniklo spoločenstvo štandardu EurepGAP, ktoré sa v roku 2007 zmenilo na súčasný názov GLOBALG.A.P. Hlavné zameranie na GLOBALG.A.P je najmä bezpečnosť potravín, ale koncept zahŕňa aj štandardy pre zdravie a bezpečnosť pracovníkov ako aj ochranu životného prostredia.²²

Pre zapojenie sa do zoskupenia musia dodávatelia čerstvej produkcie dodržiavať bezpečnostné štandardy a štandardy kvality, ale taktiež štandardy pre prácu a životné prostredie. Producenti musia následne, na demonštráciu dodržiavania štandardov, prejsť kontrolou tretej strany. Dodržiavanie týchto štandardov nie je síce dané zákonom, teda ich možno brať ako dobrovoľné, avšak, v skutočnosti je členstvo v GLOBALGAP nevyhnutnou podmienkou pre obchodovanie na európskom trhu. Pod hrozbou vylúčenia z tohto cenného trhu európskych zákazníkov, musí mnoho výrobcov z celého sveta prejsť certifikáciou kvality. Niektorí odporcovia tohto štandardu argumentujú, že koncentrácia vyjednávacej sily okolo zakladateľov tohto spolku kvality (veľké reťazce supermarketov) môže byť prehnaná. Sila vzťahov medzi aktérmi sa môže značne líšiť medzi rôznymi ekonomikami a medzi hodnototvornými reťazcami pre rôzne produkty. Hrozbou môže byť, že nároky a dominancia supermarketov môže viesť výskum k ignorovaniu rôznych skupín aktérov ako občianskych spoločností či producentov veľkého formátu, ktorí sa nedokážu jednoducho prispôbovať.²³

Členstvo v skupine GLOBALGAP bolo v jeho začiatkoch skromné, keď v roku 1991 bolo členom len pôvodných 21 zakladajúcich predajcov no v roku 2007 bol počet členov už

²² GLOBALG.A.P. – The Worldwide Standard for Good Agricultural Practices. Dostupné na: http://www.globalgap.org/uk_en/ Získané 13.3.2018

²³ BAIN C., *Governing the Global Value Chain: GLOBALGAP and the Chilean Fresh Fruit Industry*, 2010

na číse 250. Toto číslo zahŕňa nie len predavačov ale už taktiež dodávateľov a viaceré neziskové organizácie. V súčasnosti je v skupine 429 členov z rôznych kategórií. Členstvo v skupine sa delí do troch kategórií²⁴

- Predávajúci – členstvo pre maloobchodníkov a predajcov
- Dodávatelia – spoločnosti, ktoré sa priamo zapájajú do pestovania či produkcie potravín. Taktiež sem patria exportéri/importéri.
- Združenia – sem patria poradenské spoločnosti, agrochemické spoločnosti ale aj certifikačné spoločnosti.

²⁴ GLOBALG.A.P. – The Worldwide Standard for Good Agricultural Practices. Dostupné na: http://www.globalgap.org/uk_en/ Získané 13.3.2018

3 METODOLÓGIA A CIELE PRÁCE

Ako už bolo spomínané v úvode práce, záverečná práca je zameraná na analýzu globálnych hodnototvorných reťazcov v oblasti potravinárskej výroby na Slovensku. V súčasnosti je potravinársky priemysel na Slovensku v porovnaní s minulosťou vyznačuje negatívnym stavom. Či už je to spôsobené nedostatočnou konkurencieschopnosťou podnikov alebo nedostatočnou podporou zo strany vládnych činiteľov.

V analytickej časti práce budeme pracovať s dátami ŠÚ SR z oblasti poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu. V rámci potravinárskeho priemyslu sa zameriame na strategickú oblasť potravinovej sebestačnosti a jej súčasnú situáciu v SR. V práci budeme využívať strategické dokumenty Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka v podobe dokumentu koncepcie rozvoja potravinárskeho priemyslu v rokoch 2014 až 2020 ako aj Správu o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike (Zelená správa), ktoré každý rok zverejňuje rovnomené ministerstvo, v ktorom analyzuje uplynulý rok v poľnohospodárstve a potravinárstve. Taktiež budeme využívať dokumenty a správy Európskej komisie a taktiež výročnú správu európskeho združenia potravinárskeho priemyslu FoodDrinkEurope's Annual Report 2017. Ďalším zdrojom informácií budú odborné a ekonomické články (Trend, Hospodárske noviny) ako aj tlačové správy z komôr podnikov z potravinárskeho priemyslu ako Slovenská poľnohospodárska a potravinová komora či správy, Slovenská akadémia poľnohospodárskych vied (SAPV) a Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum, výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (VUEPP).

Kvalitatívny prieskum bol realizovaný formou dotazníka v období február – marec 2018. V rámci nášho prieskumu sme oslovili dvanásť firiem z oblasti potravinárskeho priemyslu SR (odvetvia mäsiarstva, mliekarenský, hydina a pečenie priemysel), negatívnu odpoveď sme obdržali od 10 firiem. Pri analýze podnikov z oblasti potravinárskej výroby budeme vychádzať z vyplnených dotazníkov od firiem NAMEX, s.r.o. a ENCINGER SK s.r.o. pôsobiach na Slovensku v tejto oblasti. Otázky v dotazníku sú zamerané na zistenie postavenia podniku v reťazci a veľkosť pridanej hodnoty pri životnej ceste produktu. Všetky vyššie zistené znalosti budú využité k vyvodu záverov v akom stave je potravinárstvo Slovenska v súčasnosti a aký vplyv na finálny produkt majú analyzované podniky.

4 ANALÝZA POĽNOHOSPODÁRSTVA A POTRAVINÁRSKEHO PRIEMYSLU SR

Poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel má za úlohu potravinársku výrobu ale je taktiež nezastupiteľným a významným poskytovateľom pracovných miest. Jeho rozvoj a fungovanie má dôležitý dopad na rozvoj regiónov a ako jeho hlavná funkcia napovedá, zabezpečuje výživu obyvateľstva a teda potravinovú sebestačnosť. Tento priemysel potravinárskeho druhu je veľmi dôležitý, a možno ho nazvať aj ako strategický, keďže jeho udržiavaním a rozvojom, zabezpečujeme potravinovú sebestačnosť krajiny.²⁵ Pôdohospodárstvo sa významne podieľa na zamestnanosti vo vidieckych regiónoch SR a plní dôležitú úlohu pri zabezpečení potravinovej sebestačnosti. Je to odvetvie hospodárstva, ktoré je sa zaoberá produkciou v rastlinnej a živočíšnej oblasti a spracovaním potravín čo vytvára dopyt po poľnohospodárskych surovinách. Do pôdohospodárstva spadá poľnohospodárstvo, potravinársky priemysel ale aj včelárstvo a iné. Poľnohospodárstvo je významnou časťou hospodárstva Slovenskej republiky. K roku 2015 z celkovej rozlohy krajiny, tvorila poľnohospodárska pôda 2 389 616 ha, čo predstavuje 49% rozlohy celej krajiny. Z tejto poľnohospodárskej pôdy pripadá na ornú pôdu 59,1% a 35,9% na trvalé trávne porasty.²⁶

Významnými dokumentami pre analýzu vývoja poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu a následné posúdenie vývoja týchto odvetví sú dokumenty vypracované Ministerstvom pôdohospodárstva a rozvoja vidieka v roku 2014, Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014 – 2020 a dokument Zelená správa 2016. O tieto dokumenty sa bude práca výrazne opierať a bude z nich čerpať.

Odvetvová štruktúra potravinárskeho priemyslu

Potravinársky priemysel možno podľa rozdelenia Ministerstva pôdohospodárstva podrobnejšie rozdeliť do viacerých podkategórií priemyslu podľa druhu výroby a zamerania a to na 13 sektorov.²⁷ Každé pododvetvie sa zaoberá rozdielnou formou spracovania výrobkov z oblasti poľnohospodárstva ako spracovanie prvovýroby rastlinných produktov ako aj spracovanie produktov hospodárskych zvierat. Kompletný zoznam odvetvovej štruktúry

²⁵ ŠTATISTICKÁ ROČENKA o pôdnom фонде v SR, 2017

²⁶ Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 (Zelená správa), 2016

²⁷ Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020

potravinárskeho priemyslu je možné nájsť v prílohe D na konci práce. Jednotlivé spomenuté údaje o spotrebe sú získané zo ŠÚ SR za jednotlivé roky.

4.1 Analýza vývoja poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu SR v rokoch 1990 - 2016

4.1.1 Vývoj poľnohospodárstva v rokoch 1990 - 2016

Vývoj poľnohospodárstva, teda súčasti potravinárskeho priemyslu, ako časti pôdohospodárskeho celku a primárnym potravinárskym priemyslom SR, bol od konca druhej svetovej vojny ovplyvnený vývojom v oblasti pestovateľských a chovateľských technológií a taktiež vývojom samostatnej techniky. Pokrok v poľnohospodárstve síce uľahčil pestovanie a chov avšak, V rámci veľkej industrializácie Slovenska sa nieslo celé predrevolučné obdobie v znamení neustáleho úbytku poľnohospodárskej pôdy a nezmenilo sa to ani v dobe súčasnej samostatnosti.

Pred rokom 1990 bolo slovenské poľnohospodárstvo na veľmi dobrej úrovni, keďže krajina bola sebestačná vo výrobe základných potravín či už živočíšneho alebo rastlinného pôvodu. Potravinová výroba bola značne podporovaná zo strany štátu ale taktiež bolo významnou pomocou plánované hospodárstvo, ktoré zabezpečilo určitú istotu v odfyte vyrobených produktov.²⁸

Podoba pôdohospodárstva pred rokom 1989, teda počas socializmu, sa niesla v znamení vlastníctva štátu, ktorý spravoval pôdohospodársku oblasť cez družstvá JRD – jednotné roľnícke družstvá. Jednotné roľnícke družstvá vznikli v roku 23. februára 1949, kde ich národné zhromaždenie Československej republiky vytvorilo zákonom 69/1949 Sb.²⁹. Ako sa píše v zákone, družstvá vznikli „v záujme zaistenia blahodarného rozvoja pôdohospodárskeho družstevníctva a odstránenia doterajšej roztrieštenosti družstevnej činnosti v pôdohospodárstve ako dedičstva minulosti“. Cieľom JRD bolo, ako sa taktiež píše v zákone, sceľovanie pôdy, plánovanie a rozvrh pri plnení výrobných úloh v pôdohospodárstve ale taktiež starostlivosť o rastlinnú a živočíšnu výrobu či ďalšie iné ciele. Jednotné roľnícke družstvo sa zakladalo v každej obci a v každej obci mohlo byť len jedno takéto zoskupenie.³⁰

²⁸ SAPV Výročná správa 2017

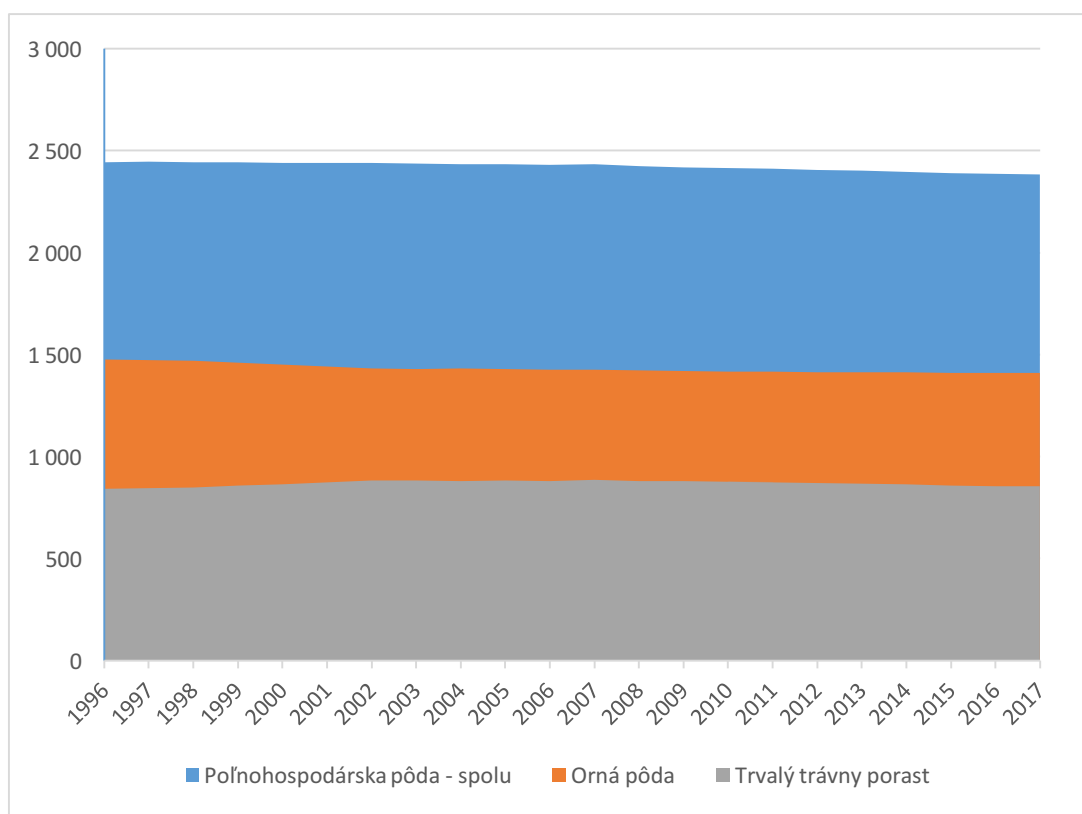
²⁹ MADARÁSZ, D., Historický vývoj poľnohospodárskych družstiev na Slovensku od 19. storočia až po súčasnosť, Zborník

³⁰ Zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných pôdohospodárskych družstvách

1. Rastlinná výroba

Výmera poľnohospodárskej pôdy za 60 rokov, teda od roku 1945 až do roku 2006, poklesla o 871 tisíc hektárov. Z tohto úbytku bol podiel ornej pôdy 429 tisíc hektárov a zvyšok tvorili trvalé trávne porasty. Významný úbytok prišiel v období transformácie. Ubúdala výmera ornej pôdy a nahrádzali ju trvalé trávne porasty, ktoré sa rozširovali, keďže veľkosť rozlohy celkovej poľnohospodárskej pôdy sa nijako zásadne nemenila. Celkovo najväčší úbytok nastal v období vstupu Slovenska do Európskej únie, kde sa začala uplatňovať nová, reálnejšia kategorizácia pozemkov, čo spôsobilo pokles výmery pôdy v rokoch 2001 až 2006 až o 2,1% ročne.³¹

Podľa ŠÚ SR neustále klesá výmera poľnohospodárskej pôdy už od 60-tých rokov. Na grafe 1 nižšie možno vidieť pokles výmery pôdy od roku 1996 až po rok 2017, kde sú jednotlivé pôdy v tisícoch hektároch. V roku 1996 bola celková rozloha poľnohospodárskej pôdy spolu na úrovni 2 444,4 tisíc ha no v poslednom údají z roku 2017 bola táto hodnota na úrovni 2 382 tisíc ha.

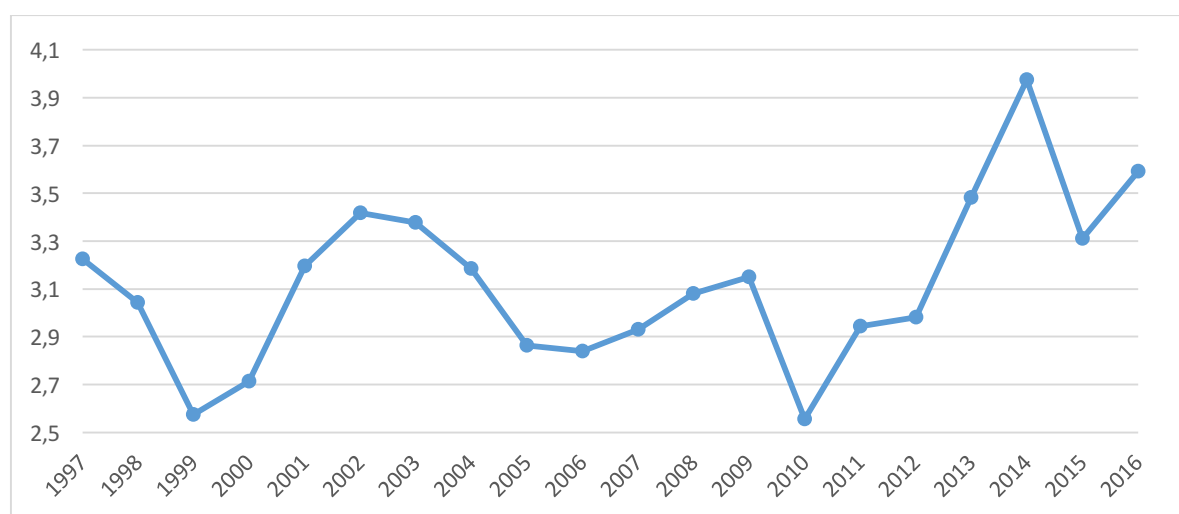
Graf 1: Vývoj výmery pôdy od 96 - 2017 (tis. ha)

Zdroj: ŠÚ SR vlastné spracovanie

³¹ Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, VÚEPP Bratislava 2008

Za 11 rokov, teda od roku 1996 až do roku 2017 poklesla výmera poľnohospodárskej pôdy o 62 492 hektárov z čoho bol úbytok ornej pôdy 66 907 hektárov. Z podielu výmery poľnohospodárskej pôdy rástla na úkor ornej pôdy výmera trvalých trávnych porastov, ktorých rozloha vzrástla o 12 042 hektárov. Z týchto čísel je zrejmé, že pokles rozlohy pôdy je neustály a v priemere klesá o približne 2% za rok. Na ich úkor rastú TTP a rozvoj priemyselných zón na týchto, predtým úrodných pôdach.

V období transformácie, prechádzali zmenou aj vyššie spomínané jednotné roľnícke družstvá, ktoré v minulom režime spravovali pôdu a obhospodarovali ju. V roku 1990 sa udiali zmeny v zákonoch, ktorých cieľom bolo nie sprivatizovanie ale zdemokratizovanie týchto družstiev, čo znamenalo vrátenie pozemkom späť do rúk pôvodným majiteľom. Družstvá zmenili svoj štatút na obchodné spoločnosti a začali sa riadiť novým obchodným zákonníkom. Postupne v deväťdesiatych rokoch možno sledovať znižovanie počtu družstiev, ktoré neboli schopné čeliť konkurencii na trhu alebo z dôvodu nekompetentnosti manažérov v jednotlivých družstvách. Ďalší úbytok prišiel so vstupom krajiny do EÚ, kde sa museli začať riadiť novými pravidlami a podmienkami na trhu a taktiež opäť nová konkurencia zo zahraničia.³²

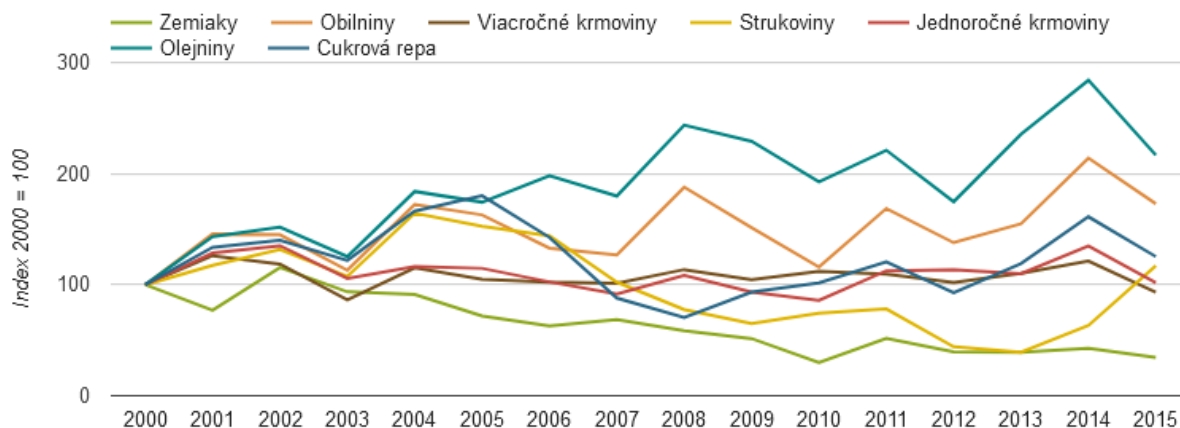
Graf 2: Vývoj podielu poľnohospodárstva na HDP

Zdroj: ŠÚ SR

Vývoj podielu poľnohospodárstva na celkovom HDP krajiny je zachytený v grafe 2 ako možno vidieť je značne nestály, no v súčasnosti má stúpajúcu tendenciu. V roku 1997 bol podiel na HDP 3,2% vo výške 1 286,26 mil. € a v roku 2016 bol na úrovni 3,6% čo predstavuje v absolútnych hodnotách dvojnásobok za 20 rokov, vo výške 2 832,35 mil. €. V rámci

³² BANDLEROVÁ, A.: *Podnikanie formou družstva na Slovensku*, 2001, 550 s. ISBN 80-7137-867-4

rastlinnej výroby sa možno bližšie pozrieť na vývoj úrody poľnohospodárskych plodín od roku 2000 do roku 2015 v grafe 3.

Graf 3: Vývoj úrody poľnohospodárskych plodín

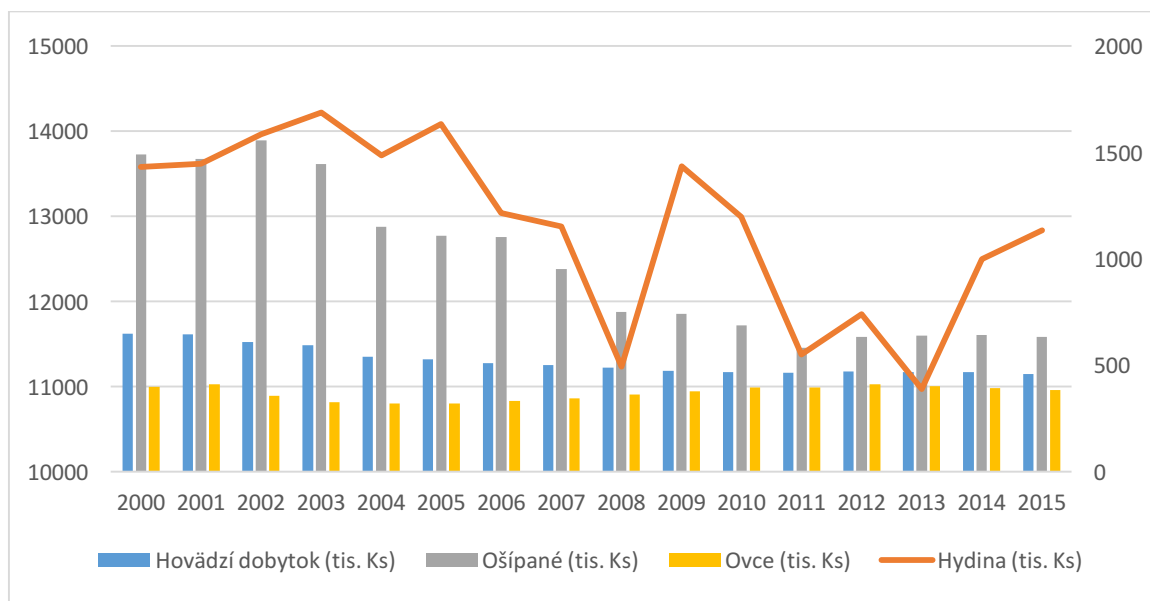
Zdroj: Enviroportál, ŠÚ SR

V grafe 3 je zaznamenaný vývoj úrody od roku 2000, ktorý predstavuje hodnotu 100, od ktorej sa odvíja ďalší vývoj v ostatných rokoch. Vo vývoji úrody rastlinnej výroby je možné pozorovať rastúcu tendenciu vo všetkých sledovaných druhoch poľnohospodárskych plodín. Najväčší nárast je možné vidieť u olejnin, kde od roku 2000 prišiel nárast o 303 033 ton čo predstavuje rast o 116,6% a taktiež bol výrazný rast pri obilninách s rastom o 1 604 365 ton čo predstavuje zvýšenie o 72,9%. Na druhú stranu, pokles bol zaznamenaný u zemiakov a krmovín. Pri zemiakoch bol pokles o 274 217 ton, teda 65,5% a u krmovín pokles o 41 400 ton čo je rozdiel o 6,7%.³³

2. Živočíšna výroba

Významné zastúpenie v poľnohospodárstve Slovenska má živočíšna výroba, ktorá dlhodobo v priemere dosahuje 50% hrubej poľnohospodárskej produkcie. Od roku 1993 sa počet hospodárskych zvierat na Slovensku neustále znižuje. Celkovo sa medzi rokmi 2000 a 2015 znížili stavy HD o 29,1%, u hydiny o 5%, ovce o 4% a ošípané o 56%.

³³ Enviroportál – Rastlinná a živočíšna výroba Dostupné na <http://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=641> Získané 25.4.2018

Graf 4: vývoj počtu hospodárskych zvierat

Zdroj: ŠÚ SR, Enviroportal

V grafe 4, zo zdrojov štatistického úradu možno pozorovať vývoj počtu hospodárskych zvierat, na ktorom možno pozorovať klesajúcu tendenciu a od roku 2008 a až do súčasnosti stagnáciu počtu najmä ošípaných. V roku 2000 bol počet ošípaných 1 488 tisíc kusov no v roku 2015 ich počet klesol na 633 tisíc kusov čo znamená zníženie o 56%. Ostatné zvieratá taktiež zaznamenávajú pokles ale nie tak zásadný. Zaujímavý je vývoj počtu hydiny, ktorý predstavuje čiarový graf. V roku 2000 bol počet 646 tis. ks., v roku 2008 nastal výrazný prepád na 11 228 tis. ks kusov a v roku 2015 bol počet hydiny 12 836 tis. ks. Hydina na Slovensku predstavuje najviac využívaný druh hospodárskeho zvierat'a.

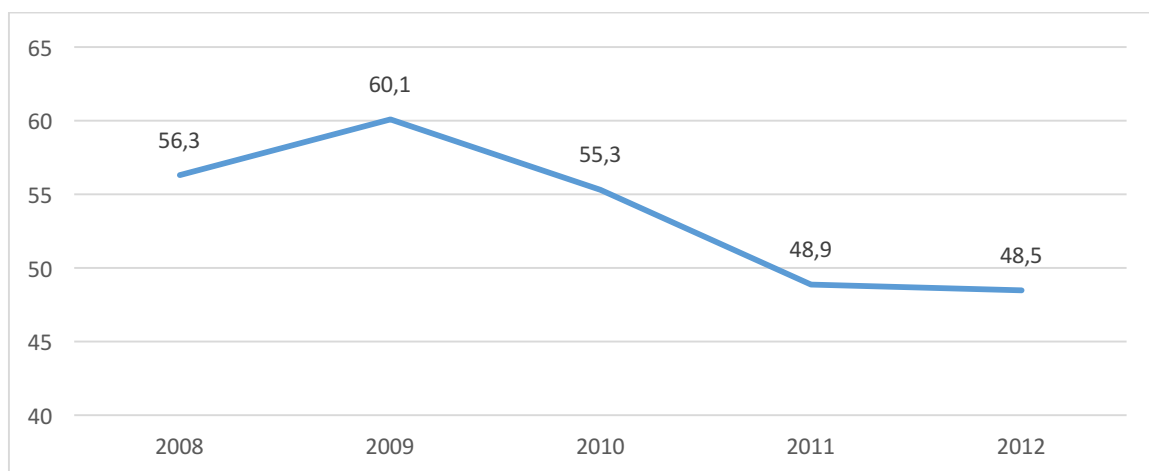
4.1.2 Vývoj potravinárskeho priemyslu

Daný vývoj bude zameraný na vývoj zamestnanosti v tomto sektore z dostupných zdrojov a na analýzu vývoja potravinovej sebestačnosti krajiny z hľadiska ponuky slovenských produktov v predaji v obchodoch.

1. Vývoj zamestnanosti v rokoch 1990 - 2017

V zameraní sa na vývoj zamestnanosti v potravinárskom priemysle a najmä na oblasť poľnohospodárstva je možné pozorovať neustály trend klesajúceho počtu zamestnaných v tejto oblasti. Od roku 1994 až po rok 2008 poklesol počet zamestnaných v tomto sektore na menej ako polovicu. V roku 1989 pracovalo v tomto odvetví priemyslu cca 65 000 zamestnaných a tento počet odvtedy neustále klesá keď v roku 2004, v dobe vstupu do EÚ, poklesol tento počet už na 38 000 zamestnancov. V roku 2011 kleslo toto číslo zamestnaných už pod 30 tisíc.

Ako ďalej tvrdí predseda Potravinovej komory Slovenska (PKS), od roku 89 nebol ani jeden rok kedy by počet zamestnaných v potravinárstve stúpol.³⁴

Graf 5: Vývoj počtu pracujúcich v potravinárstve (v tis.)

Zdroj: Štatistický úrad SR (Konceptia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020)

Iné štatistiky v oblasti zamestnanosti v potravinárskom priemysle ukazujú v metóde štatistického úradu VZPS podľa ktorej bolo v roku 2012 zamestnaných v tomto sektore 48,5 tisíc ľudí. Podľa iných údajov ŠÚ SR bola táto hodnota 37 837 a v roku 2017 klesla na 31 044. Avšak, nič to nemení na tendencii neustáleho úbytku zamestnaných v tejto oblasti. Príčinou neustáleho úbytku zamestnaných je pokles objemu exportu produktov potravinárskej výroby, teda neustále sa znižujúca pridaná hodnota na výrobkoch a zvyšujúci sa export výrobkov s nízkou pridanou hodnotou.³⁵ Znižovanie zamestnanosti v potravinárstve je taktiež dôsledkom klesajúcej produkcie ale taktiež zvyšovania produktivity práce. V roku 2003 malo potravinárstvo podiel na celkovej zamestnanosti 3,3 % no v roku 2011 to bolo už len 2,1 %. Podľa posledných štatistík, za rok 2016, bol podiel potravinárstva na celkovej zamestnanosti na úrovni 2,18% a priemernej mzde 89,69%.³⁶

2. Vývoj potravinovej sebestačnosti

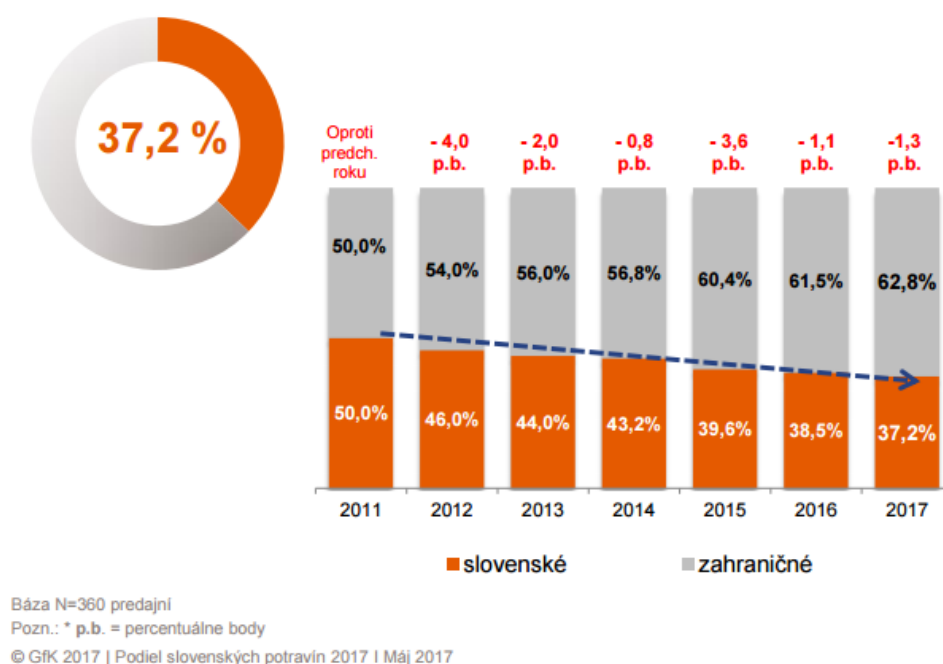
Od vzniku samostatného Slovenského štátu neustále klesá potravinová sebestačnosť krajiny. Potravinová sebestačnosť je dôležitým aspektom fungovania štátu, ktorý určuje podiel ponúkaných výrobkov na pultoch obchodov a taktiež závislosť od zahraničia na obžive

³⁴ Zamestnanosť v potravinárstve klesla od roku 1989 o viac ako polovicu. Dostupné na <http://www9.teraz.sk/ekonomika/zamestnanost-potravinarsky-priemysel/43030-clanok.html> Získané 13.4.2018

³⁵ Konceptia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020 MP SR

³⁶ Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2016 (Zelená správa), 2017

obyvateľstva. Prieskum pre Potravinársku komoru Slovenska realizuje už od roku 2011 spoločnosť GfK, ktorá analyzuje 16 kategórií výrobkov a 47 pod kategórií.

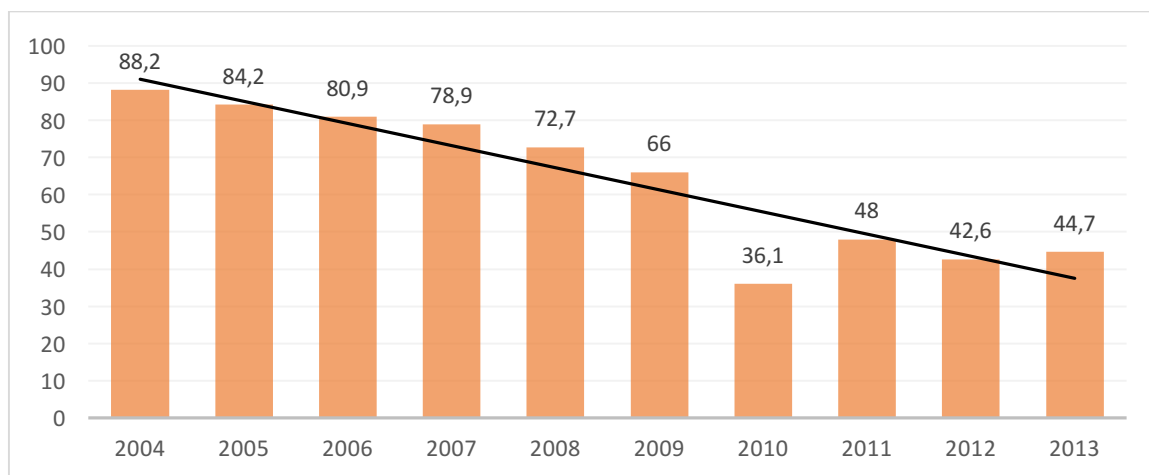
Obrázok 7: Podiel slovenských potravín v obchodoch

Zdroj: <https://dennikn.sk/767889/podiel-slovenskych-potravin-v-obchodoch-opat-klesol/>

Ako možno vidieť na obrázku 9, od roku 2011 neustále klesá podiel slovenských potravín v ponuke obchodov. Kým pred 7 rokmi bol tento pomer na polovičnej úrovni voči zahraničným produktom o šesť rokov neskôr, v roku 2017 tento pomer poklesol o takmer 13 %.

Z analýzy vypracovanej Úniou priemyselných pekárov SR vyplýva taktiež tendencia znižovania domácich pekárenských výrobkov na trhu. Podľa tejto správy, ktorá mapuje roky od 2004 až po 2013, je za znižovaním hlavne tlak zahraničnej konkurencie a veľké obchodné reťazce, ktoré spôsobujú nadmerný dovoz mlynských výrobkov s nižšími cenami. Toto následne spôsobuje zásadný pokles konkurencieschopnosti domácich mlynských výrobkov.³⁷ Vývoj podielu domácich mlynských výrobkov možno vidieť v grafe 2 nižšie.

³⁷ Informácia o výsledkoch analýzy ekonomicky oprávnených nákladov pri výrobe pekárenských výrobkov – Únia priemyselných pekárov SR 2015 [online]

Graf 6: Podiel slovenských výrobkov mlynského priemyslu na domácom trhu (v %)

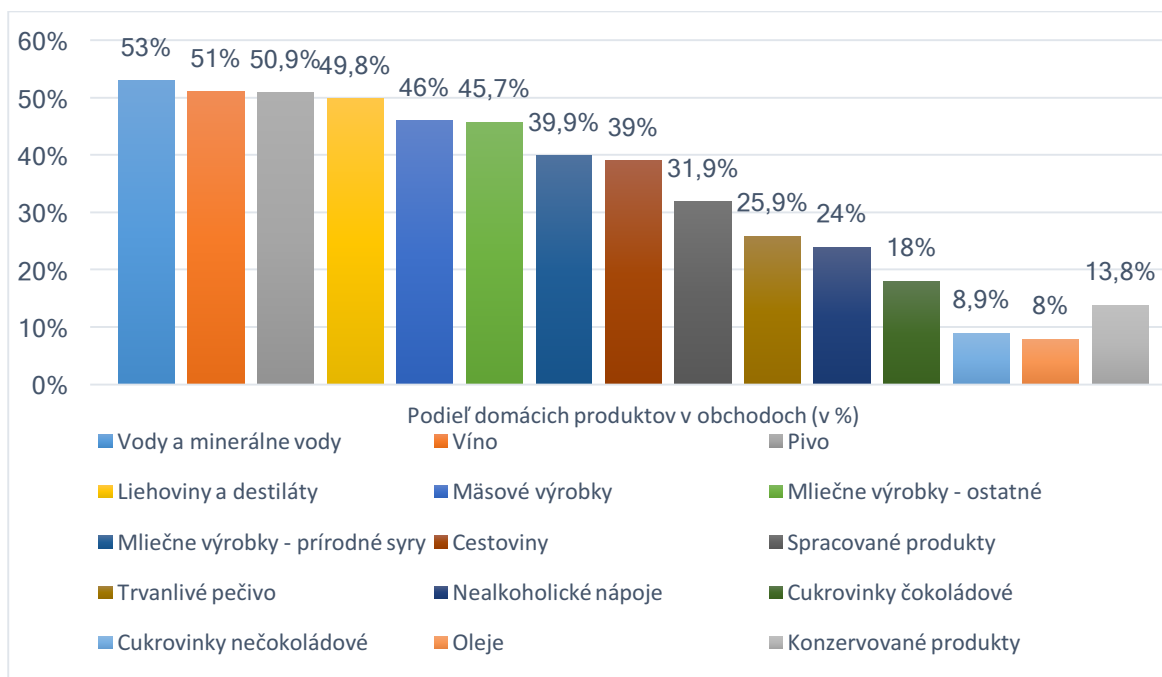
Zdroj: Informácia o výsledkoch analýzy ekonomicky oprávnených nákladov pri výrobe pekárenských výrobkov – Únia priemyselných pekárov SR 2015 [online]

V grafe 6 možno vidieť, že podiel domácich potravín klesá aj z pohľadu inej vypracovanej štatistiky a že domáci mlynársky priemysel nie je dostatočne konkurencieschopný voči zahraničným výrobcam. Mlynský priemysel má dlhodobu kladnú hospodársku výsledky až na rok 2009 kedy bol tento výsledok záporný. V roku 2013 dosahoval tento priemysel zisk na úrovni 7,6 milióna Eur. V rámci mlynského priemyslu a potravinovej sebestačnosti treba spomenúť aj vývoj mlynských podnikov na Slovensku. Od roku 2004 do roku 2013 sa počet mlynských podnikov zmenil z 33 na 19 podnikov. Už od roku 2005 na Slovensku pôsobí len jeden veľký mlyn.³⁸

Potravinová sebestačnosť krajiny je možné definovať ako schopnosť štátu zaistiť pokrytie spotreby domáceho trhu vlastnými výrobnými možnosťami. Závažným problémom je, že táto schopnosť Slovenska neustále klesá. Závažným problémom na trhu slovenského potravinárskeho priemyslu v súčasnosti je neustále klesajúci podiel slovenských výrobkov na trhoch obchodov. Týmto postupným poklesom je Slovenská republika stále menej potravinovo sebestačnou krajinou. Podľa prieskumu realizovaného v máji minulého roku (2017) je podiel slovenských potravín v obchodoch na úrovni 37,2%, čo je najnižší podiel vôbec.³⁹

³⁸ Informácia o výsledkoch analýzy ekonomicky oprávnených nákladov pri výrobe pekárenských výrobkov – Únia priemyselných pekárov SR 2015 [online]

³⁹ Slovenské potraviny bojujú o prežitie Dostupné na <https://peniaze.pravda.sk/spotrebiteľ/clanok/458236-slovenske-potraviny-bojuju-o-prezitie/> Získané: 20.4.2018

Graf 7: Podiel domácich produktov v ponuke slovenských obchodov (2017)

Zdroj: PKS tlačová správa – vlastné spracovanie

Z prieskumu realizovanom v roku 2017, možno na grafe 7 vidieť podiel jednotlivých druhov produktov v ponuke obchodov. Najväčší podiel majú kategória Vody a minerálne vody s podielom 53 % a naopak najnižší podiel je v ponuke olejov kde je tu podiel slovenských olejov len na úrovni 8 %. Ako sa píše v tlačovej správe vydané Potravinárskou komorou Slovenska „Slovenskí potravinári vedia vyrobiť dostatok kvalitných potravín a aj za prísnejších podmienok, ako sú určené európskou legislatívou. Slovensko sa napriek tomu radí ku krajinám s najväčším podielom zahraničných potravín na pultoch predajní.“⁴⁰ Výnimku z tohto nízkeho podielu tvoria len potraviny s nízkou pridanou hodnotou ako mlieko, alkoholické nápoje a minerálne vody. Dôvodom na takto nízky podiel potravín je všeobecný nezáujem štátu o domáce potraviny, nepodporovanie domácich výrobcov ale taktiež neustále zvyšovanie daňového a administratívneho zaťaženia.

Nízka potravinová sebestačnosť neplatí pri všetkých druhoch potravín, ale najmä pri potravinách s vyššou pridanou hodnotou. Niektoré suroviny sú dokonca až prebytkové, no pulty obchodov sú zaplavené dovezenými spracovanými výrobkami. Výroba mlieka bola v roku 2011 na úrovni 107,5 % domáceho dopytu, avšak domáca produkcia mlieka sa vo

⁴⁰ PKS: „Podiel slovenských potravín na pulte pokračuje vo voľnom páde“ Dostupné na <http://www.potravinari.sk/page5146sk.html> Získané 20.4.2018

veľkom množstve vyváža do zahraničia.⁴¹ Najviac produktov na pulloch obchodov je teda mlieka, balených pekárenských výrobkov, vajec, minerálok a hydiny. Najmenej je na pulloch výrobkov ako domáceho oleja či cukrárenských produktov.

Je nutné spomenúť, že v súčasnosti je pojem potravinová sebestačnosť podľa niektorých odborníkov zastaraným pojmom a skôr sa podľa nich treba zameriavať na tzv. potravinovú bezpečnosť. Potravinová bezpečnosť je pojem, ktorý vyjadruje schopnosť štátu zabezpečiť pre svoje obyvateľstvo dostatočné množstvo potravín vhodnej kvality za primeranú cenu. Rozdiel medzi potravinovou sebestačnosťou a bezpečnosťou je teda ten, že už nie je nutné zabezpečiť vlastnú výrobu potravín ale postačuje aj len dovoz. V dobe rozmachu globalizácie a svetového obchodu je teda možné tvrdiť, že je pre krajinu postačujúce ak dokáže zabezpečiť dovoz potravín od zahraničných výrobcov. Slovensko je v súčasnosti ako člen európskeho hospodárstva potravinovo bezpečné, keďže sa stále nájdu aj potraviny, ktoré vyvážame.⁴²

Cieľom Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, podľa vypracovaného dokumentu Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020, je udržanie vysokej miery sebestačnosti. Podľa generálnej riaditeľskej sekcie potravinárstva a obchodu MPRV SR, Zuzany Nouzovskej, je udržanie 80% sebestačnosti strategické: „Potravinársky priemysel je veľmi dôležité odvetvie, ktoré má potenciál zabezpečiť do roku 2020 potravinovú sebestačnosť našej krajiny na úrovni 80%, čo patrí medzi strategické ciele koncepcie,“⁴³

4.2 Analýza poľnohospodárstva a potravinárkeho priemyslu v rokoch 2012 – 2016

4.2.1 Poľnohospodárstvo

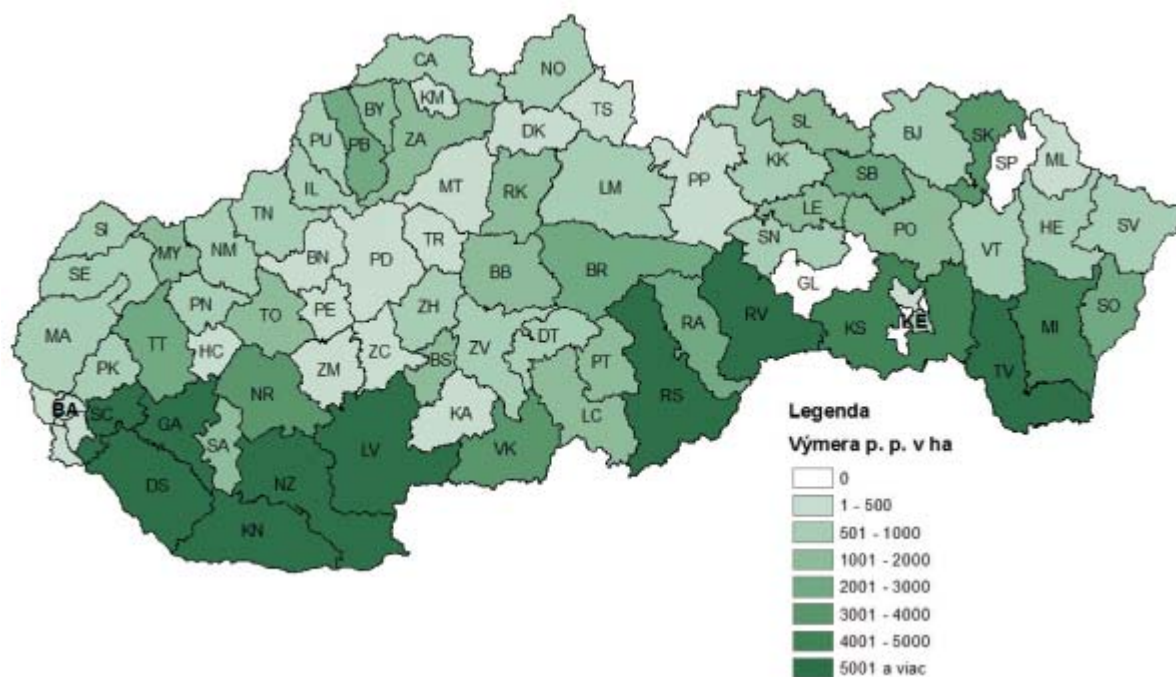
Poľnohospodárstvo je v súčasnosti pomerne rozšíreným priemyslom na Slovensku, kde je zamestnaných aj mnoho ľudí aj napriek neustálemu úbytku, ktorý sme si v predošlej kapitole, vyššie popisovali. Na obrázku 8 možno vidieť veľkosť výmery poľnohospodárskej pôdy v jednotlivých častiach krajiny. Prevládajúcimi miestami s najväčšou výmerou pôdy

⁴¹ BLAAS, G., *Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja, Working papers*, EÚSAV, 2013 ISSN: 1337-5598

⁴² SPPK „Je potravinová sebestačnosť anachronizmom?“ Dostupné na: <http://www.sppk.sk/clanok/1057> Získané: 21.4.2018

⁴³ Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020 Dostupné na: <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=165&id=8756> Získané: 22.4.2018

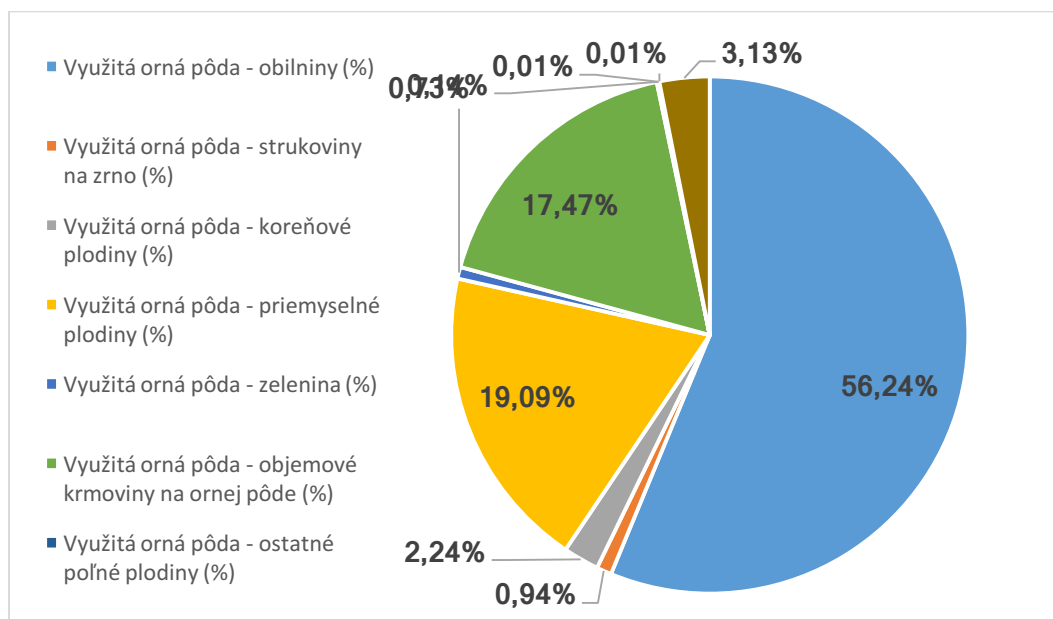
(5001 a viac ha) sú najmä južné oblasti Slovenska, ktoré možno považovať aj za najúrodnejšie (Žitný ostrov).

Obrázok 7: Výmera obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy v roku 2015 v ha

*Zdroj: Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015
(Zelená správa), 2016*

Za rok 2016 predstavovala výmera ornej pôdy na Slovensku rozlohu 1 347 293 ha a rozloha využitej poľnohospodárskej pôdy bola 1 948 878 ha. V grafe 8 nižšie možno vidieť percentuálne zastúpenie vo využitej ornej pôde jednotlivých druhov plodín. Z celkovej rozlohy pripadá najväčší podiel na pestovanie obilnín, ktoré sa pestujú na viac ako polovici rozlohy ornej pôdy na úrovni 56,24 %. Významné zastúpenie predstavujú s 19 % podielom priemyselné plodiny, nasledované

Graf 8: Využitie ornej pôdy

Zdroj: ŠÚ SR vlastné spracovanie

Slovensko disponuje kvalitnou úrodnou pôdou čo z informácii o pôdnom kryte SR vyplýva, že takmer 40 % poľnohospodárskej pôdy je vo veľmi produkčnej až produkčnej triede kvality. Celkový pomer je možný vidieť v tabuľke nižšie.

Trieda kvality	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Zastúpenie v %	9,2	19,6	20,0	7,9	13,0	13,5	9,6	5,2	2,0

Poznámka: 1 - vysoko produkčné, 2 - veľmi produkčné, 3 - produkčné, 4 - stredne produkčné, 5 - menej produkčné, 6 - málo produkčné, 7 - veľmi málo produkčné, 8 - menej vhodné pre poľnohospodárstvo, 9 - nevhodné pre poľnohospodárstvo

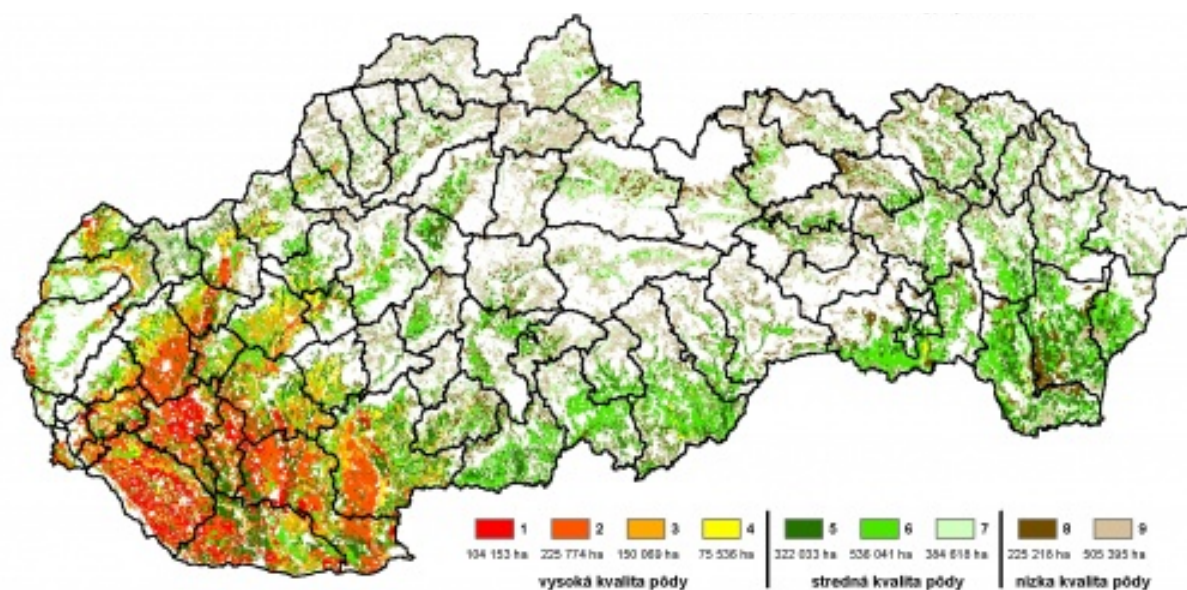
Obrázok 9: Tabuľka zastúpenia poľnohospodárskych pôd podľa kvality

Zdroj: Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, VÚEPP Bratislava

Neustále pretrváva trend úbytku ornej a poľnohospodárskej pôdy ako bolo možné vidieť v predošlej kapitole, za 11 rokov ubudla orná pôda o vyše 66 tisíc hektárov a poľnohospodárska pôda o vyše 62 tisíc hektárov. Len za rok 2015 ubudlo celkovo 7 446 hektárov poľnohospodárskej a 2 641 ornej pôdy. Z celkového úbytku 7 707 ha ubudlo na výstavbu 1 709 ha.⁴⁴ Úbytok je spôsobený výrazne komerčnou výstavbou, kde napríklad plánovaná výstavba závodu automobilky Jaguar na ornej pôde pri Nitre zaberie táto fabrika

⁴⁴ ŠSTATISTICKÁ ROČENKA o pôdnom fonde v SR, 2017

734,2 ha pôdy.⁴⁵ Takisto možno spomenúť novovybudovaný logistický uzol obchodu Tesco, ktorý leží v blízkosti mesta Galanta, na juhu slovenska, kde je rovnako jedna z najúrodnejších oblastí Slovenska., s rozlohou 15 ha ornej pôdy. Rovnako automobilka PSA Peugeot pri Trnave zaberá rozlohu viac ako 38 ha úrodnej pôdy.⁴⁶ V ďalšej prognóze očakávaného vývoja poľnohospodárskej pôdy možno podľa VÚEPP aj naďalej predpokladať úbytok a zaberanie pôdy a to až do výšky 3,5 tisíc hektára ročne a z tejto rozlohy približne tisíc ha na zalesnenie. Podľa štatistických údajov je až 90 % úbytku pôdy z dôvodu výstavby pripadnutých práve na ornú pôdu. Táto výstavba má za následok v súčasnosti znižujúcu sa kvalitu poľnohospodárskej pôdy.⁴⁷

Obrázok 8: Mapa Slovenska podľa bonity pôdy (kvality pôdy)

Zdroj: MP SR, Pôdny portál, VÚPOP

Mapa zobrazená na obrázku 8 predstavuje výšku kvality pôdy v jednotlivých častiach Slovenska. Červená oblasť v oblasti západného Slovenska predstavuje pôdu s najvyššou kvalitou. Rozloha tejto najbonitnejšej pôdy je v rozlohe 134 153 ha a leží primárne v oblasti Žitného ostrova ako aj celkovej v dolnokarpatskej oblasti. Pôdy strednej kvality ležia primárne v oblasti južného Slovenska s rozlohou 536 041 ha.⁴⁸ Ako možno podľa mapy identifikovať, spomínaná významná priemyselná výstavba sa rozkladá na najúrodnejších pôdach krajiny,

⁴⁵ Závod Jaguar Land Rover Nitra: umiestnenie, popis, komunikácie, letecké zábery Dostupné na: <http://www.nitralive.sk/vystavba/jaguar-land-rover/33443-zavod-jaguar-land-rover-nitra-umiestnenie-popis-komunikacie-letecke-zabery> Získané 17.4.2018

⁴⁶ Sme.sk Pôda pod Peugeot je dobrý obchod [online]

⁴⁷ Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, VÚEPP Bratislava 2008

⁴⁸ Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany pôdy [online]

ktoré sú taktiež najviac využívané na poľnohospodársku produkciu, čo možno vidieť na mape rozlohy obhospodarovanej ornej pôdy na obrázku 8.

Súčasná situácia v poľnohospodárstve sa neustále zhoršuje už od začiatku samostatnosti republiky. Postupne klesá zamestnanosť v poľnohospodárstve, zvyšuje sa vek súčasných poľnohospodárov a taktiež je zásadným problémom nízka konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov na trhu. To ústi do v súčasnosti postupnému klesaniu podielu slovenských potravín v ponuke slovenských obchodov. Ďalej je podľa Rastislava Socíka, predsedu družstva Agrospol, významným problémom aj nerovnomerná výška dotácií do poľnohospodárstva v jednotlivých členských štátoch EÚ, kde v ekonomicky silných štátoch je poľnohospodárstvo významne dotované zo štátneho rozpočtu a tým si môžu dovoliť konkurovať produktom v štátoch s nižšími dotáciami ako na Slovensku.⁴⁹ Ďalším problémom podľa Petra Baca z SAPV je nízka štátna pomoc Slovenska, ktorá je päťtinová oproti krajinám V4 ale taktiež vysoké dane z pridanej hodnoty na potraviny, ktorá je v súčasnosti na Slovensku najvyššia v EÚ.⁵⁰

Podľa štatistického úradu bolo zamestnaných v poľnohospodárstve v roku 2012, 28 835 osôb, kde v roku 1993 bol tento počet 173 711 osôb. Zamestnanosť v poľnohospodárstve na Slovensku je na pomerne nízkej úrovni v rámci štátov EÚ-28 ktorá bola v roku 2015 na úrovni 2,3% podielu na celkovej zamestnanosti. Z pomedzi krajín EÚ-28 je najviac zamestnaných v poľnohospodárstve v Rumunsku (16,6%), Grécku (12,9%) a Poľsku (12,2%). Zamestnanosť v potravinárstve sa v EÚ pohybuje od 1,3% (vo Veľkej Británii) po 3,9% (v Chorvátsku) kde Slovensko znížilo svoj podiel na 1,9% zamestnanosti v roku 2016.⁵¹

4.2.2 Potravinársky priemysel

Potravinársky priemysel je významným aktérom, ktorý vplýva na celkovú konkurencieschopnosť poľnohospodárskej výroby. Je dôležitý pri vytváraní dopytu po poľnohospodárskych surovinách. „Efektívnosť spracovania potravín určuje pozíciu domácej produkcie na trhoch hotových potravín, a to domácich aj zahraničných.“. Slovenský potravinársky priemysel vytvára v súčasnosti zisk, aj keď to v začiatkoch transformácie

⁴⁹ Slovenské poľnohospodárstvo očakáva v roku 2017 pokles o 1% Dostupné na <http://mpsr.sk/index.php?navID=1&id=11315> Získané 18.4.2018

⁵⁰ Slovenskí farmári medzi najhoršími v Európe. Môže za to vláda Dostupné na <https://aktualne.centrum.sk/slovenski-farmari-medzi-najhorsimi-v-europe-moze-za-to-aj-vlada/ekonomika/slovensko-a-ekonomika/> Získané 18.4.2018

⁵¹ Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 (Zelená správa), 2016

hospodárstva bolo naopak. V roku 2012 bol zisk v tomto priemysle 195 mil. Eur. Priemysel zamestnával v roku 2010 45,2 tisíc ľudí.⁵² Podľa ŠÚ SR v roku 2016 fungovalo na území Slovenska 2 151 podnikov a priemyselných závodov v oblasti výroby potravín a nápojov a zamestnaných bolo v tomto sektore 54,4 tis. Osôb. Hospodársky výsledok bol v roku 2016 na kladnej úrovni 172,3 mil. €. Najvyšší kladný výsledok patril odvetviu výroby piva a sladu a to vo výške 44 mil. €.

1. Pridaná hodnota v potravinárskom priemysle

V súčasnosti je Slovensko v priemysle nápojov a potravín na chvoste v mnohých porovnaníach s ostatnými štátmi únie. Podľa dokumentu vypracovaného európskym združením potravinárskych komôr „FoodDrink Europe“ je potravinársky priemysel najväčším výrobným sektorom v únii s obratom 1 098 miliárd €, taktiež je najväčším zamestnávateľom s počtom zamestnaných 4,24 milióna ľudí v tomto sektore. Najväčší počet firiem v potravinárskom sektore je v pekárskom odvetví, čo je taktiež odvetvie s najviac zamestnanými ľuďmi.⁵³ Slovenské potravinárstvo v súčasnosti dosahuje veľké záporné saldo zahraničného obchodu v oblasti potravín, čo znamená že viac výrobkov dovážame ako náš priemysel vyváža do zahraničia s prihliadnutím a produkčný potenciál, teda rozlohu poľnohospodárskej pôdy. V súčasnosti, podľa zelenej správy, dovoz prevyšuje vývoz potravinových komodít o 48 %. Tento pomer je najvyšší z pomedzi krajín V4 ale taktiež s viacerými vyspelými krajinami.⁵⁴

Ako možno vidieť v grafe 9 s porovnaniami výšky pridanej hodnoty v potravinárskom priemysle v jednotlivých členských štátoch, pridaná hodnota je jedna z najnižších v únii s výškou pridanej hodnoty 0,8 miliardy €. Za Slovensko je pozadu už len Slovinsko, Estónsko a Lotyšsko. Pridaná hodnota v nákladoch na výrobu je hrubý príjem z prevádzkovej činnosti po úprave dotácií a nepriamych daní.⁵⁵ Inak povedané, je to rozdiel medzi hodnotou vyrobeného tovaru a nákladmi, ktoré bolo nutné investovať do vstupov potrebných na výrobu tohto tovaru. Príklad možno použiť aj „V pecni chleba za 1 \$ je napríklad zahrnutá cena pšenice a iných materiálov (0,60 \$), zatiaľ čo pridaná hodnota predstavuje 0,40 \$. Pridanú hodnotu tvoria mzdy, úrok a zisk pridané k produktu podniku alebo odvetvia.“⁵⁶ Pre

⁵² BLAAS, G., *Pol'nohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja, Working papers*, EÚSAV, 2013 ISSN: 1337-5598 s. 7

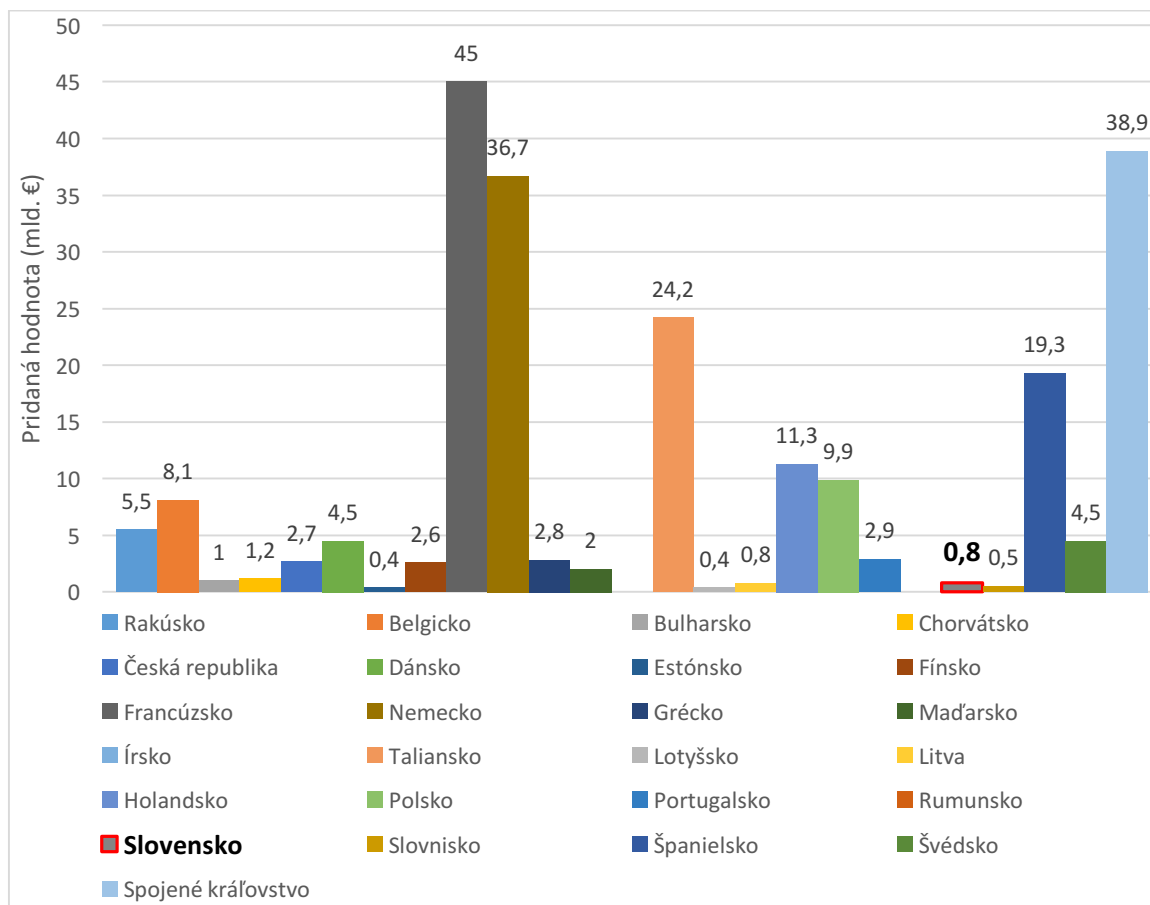
⁵³ Data & Trends EU Food and Drink Industry – FoodDrinkEurope Report 2017 [online]

⁵⁴ Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 (Zelená správa), 2016

⁵⁵ Data & Trends EU Food and Drink Industry – FoodDrinkEurope Report 2017 [online]

⁵⁶ Pridaná hodnota – Value added, Dostupné na: <http://banky.sk/pridana-hodnota-value-added/> Získané 20.4.2018

porovnanie, najvyššiu pridanú hodnotu majú potravinárske firmy vo Francúzku a to na úrovni 45 miliárd €.

Graf 9: Pridaná hodnota v jednotlivých členských štátoch EÚ

Zdroj: *Data & Trends EU Food and Drink Industry – FoodDrinkEurope Report 2017*

Potravinárstvo je v súčasnosti stále vyznanou súčasťou hospodárstva krajiny, keď v roku 2016 boli v tomto odvetví, podľa zelenej správy, výnosy vo výške 4 257,2 milióna eur. Z odvetvia potravinárstva mal najvyšší výsledok hospodárenia odbor s výrobou piva a sladu vo výške 44 milión eur.⁵⁷

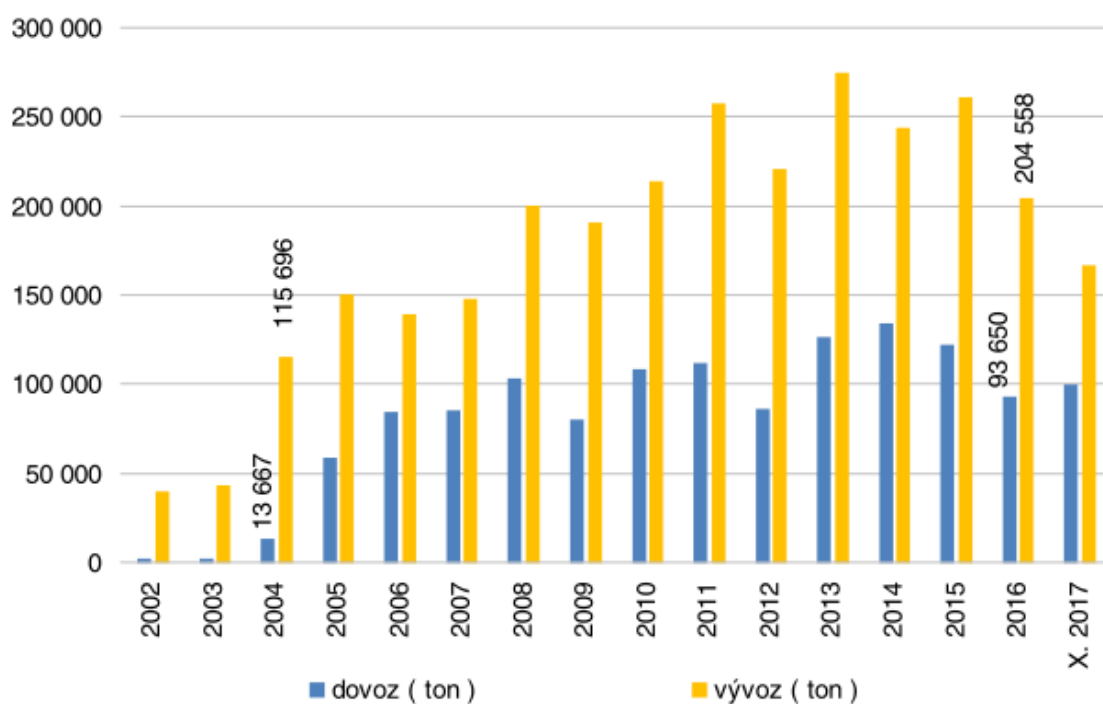
2. Dovoz a vývoz potravinárskych výrobkov

Zahraničný obchod v oblasti potravinárstva a poľnohospodárstva dlhodobo vykazuje záporné saldo. V roku 2016 bolo saldo zahraničného obchodu vo výške -1 274 mil. €, čo v jednoduchosti znamená, že sa o mnoho viac produktov doviezlo ako vyviezlo.

⁵⁷ Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 (Zelená správa), 2016

Agropotravinársko sa vo vývoze zameriavalo najmä na trh členských krajín EÚ. V roku 2016 bol dovoz z krajín EÚ v podiele 91,5% a vývoz Slovenska do EÚ 95,2% celkového vývozu.

Pri zameraní sa na trh s mliekom, ako možno vidieť v obrázku 9, je možné si všimnúť neustálu tendenciu poklesu spracovania mlieka na Slovensku. Dôvodom je dlhodobá neustále sa znižujúci počet dojníc ako aj nízke ponúkané ceny spracovateľov mlieka. Ďalším dôvodom je taktiež silný tlak konkurencie z okolitých štátov EÚ. Na grafe nižšie možno vidieť vývoj dovozu a vývozu mlieka na Slovensku. Zvyšuje sa vývoz surového mlieka.

Prameň: ŠÚ SR

Obrázok 9: Vývoj dovozu a vývozu tekutého mlieka na slovenskom trhu

Zdroj: VÚEPP – Situácia a perspektívy na trhu s mliekom [online]

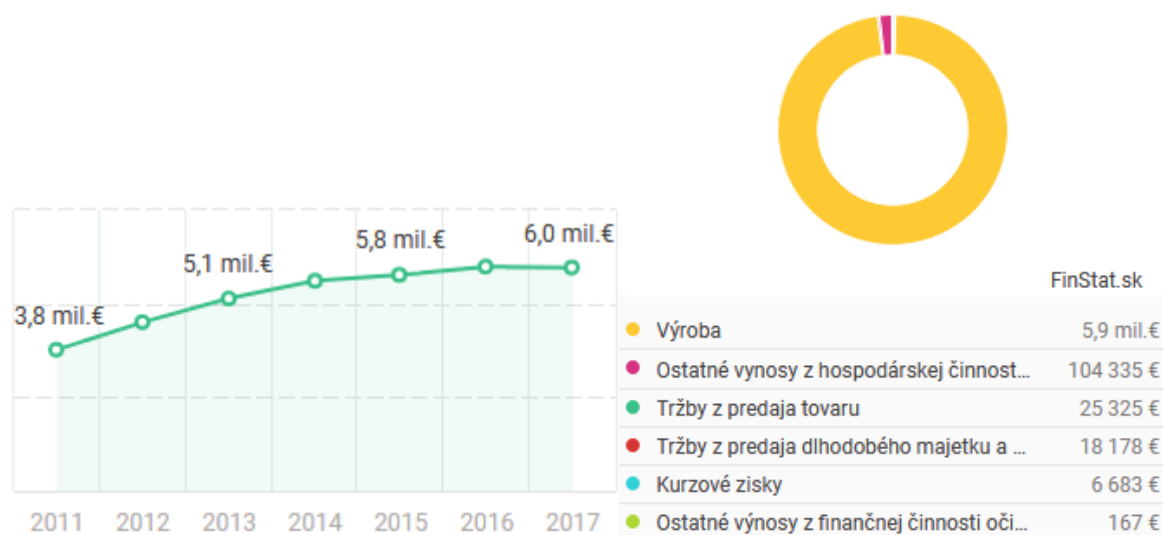
4.3 Globálne hodnototvorné reťazce firiem potravinárskeho priemyslu

4.3.1 Postavenie firmy NAMEX, s.r.o., v hodnototvornom reťazci

Spoločnosť Namex je potravinárska firma zameraná na výrobu extrudovaných kukuričných, arašidových a aromatizovaných chrumiek, fritovaných výrobkov, arašidov a cestovín. Spoločnosť bola založená v roku 1989 a neskôr v roku 1993 nadobudla právnu formu obchodnej spoločnosti s ručením obmedzeným. Sídlo spoločnosti je v obci Hurbanovo.

Od roku 1989 sa firma zaoberá výrobou slaných chrumiek, čipsov a pražených arašidov. V roku 2008 sa rozšírila výroba o viacvaječné cestoviny. Spoločnosť naďalej rozširuje výrobu o nový sortiment ako nové ochutené kukuričné a fritované výrobky.

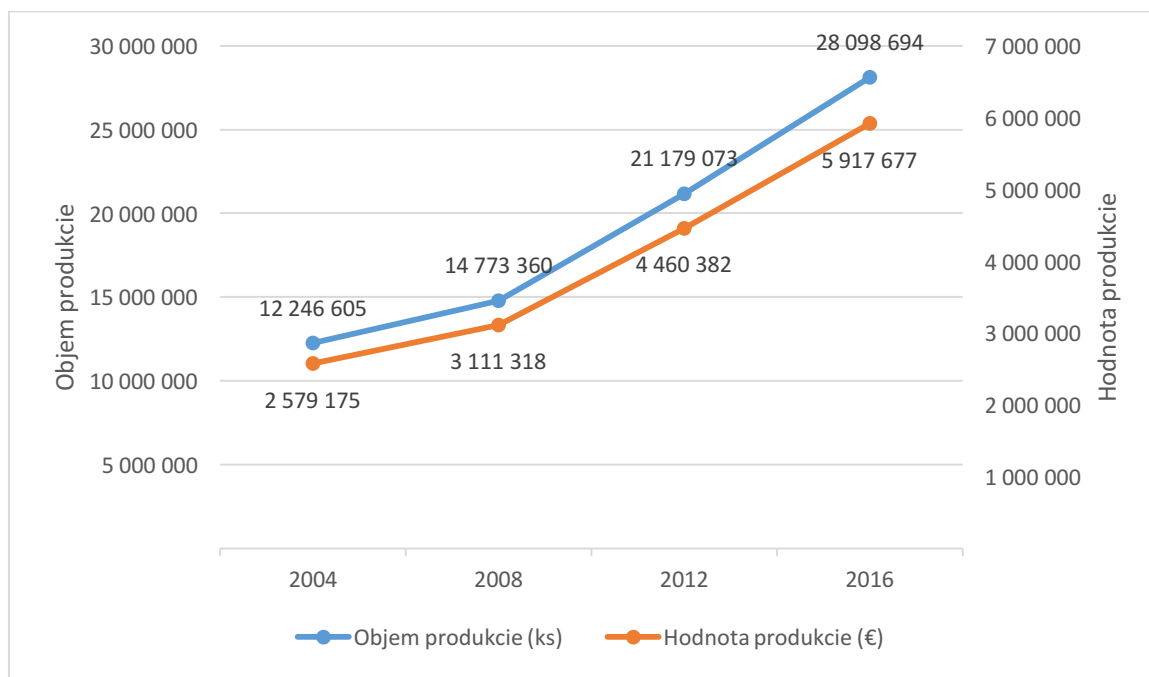
Celkové tržby za rok 2017 zaznamenali mierny medziročný pokles, avšak z dlhodobého hľadiska je možné vidieť neustály rast už od roku 2011 ako ukazuje graf finstat na obrázku 10.

Obrázok 10: Rozdelenie tržieb v NAMEX, s.r.o.

Zdroj: <https://finstat.sk/31429777>

Celkové tržby za rok 2017 boli vo výške 5 964 251 €. Najväčší podiel na celkovej tržbe za rok 2017 bola výroba, ktorá predstavuje 5,9 milióna, čo je 98 % podiel na tržbách, nasledovaná tržbami z predaja dlhodobého majetku a materiálu na úrovni 104 335 €. Výroba je teda primárnou činnosťou tejto spoločnosti, ktorá sa neustále zvyšuje a nezaznamenala pokles ani v medzikrizovom období, teda okolo roku 2008, aj keď nebol rast produkcie tak markantný.

Graf 10: Vývoj objemu a hodnoty celkovej produkcie spoločnosti NAMEX, s.r.o.

Zdroj: Vlastné spracovanie z dotazníka so spoločnosťou NAMEX, s.r.o.

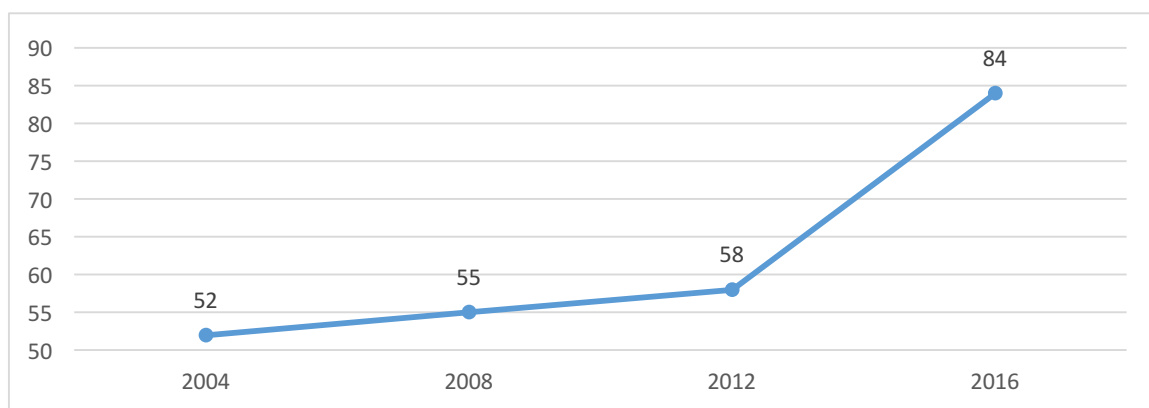
Objem produkcie stúpal spolu s výškou hodnoty produkcie, ktorá dosiahla v roku 2016 výšku 5 917 677 €, čo je najvyššia hodnota v histórii firmy. Tieto údaje značia, že spoločnosti sa darí a jej stabilní zákazníci, ako aj zákazníci noví, jej pomáhajú rásť. Rast súvisí aj so zásadnými inováciami vo výrobnom odvetví, kde firma od roku 2010 rozšírila výrobné kapacity, investovala a zakúpila nové technologické jednotky. Ako spoločnosť odpovedala v dotazníku ohľadom zmeny trhov za posledných 5 – 8 rokov, firma konštatovala, že pomerne výrazne: „Za posledných 5 rokov spoločnosť vstúpila na český trh s výrobkom tesco arašidové chrumky 60g a 100g, aro arašidové chrumky 70g, a na poľský a maďarský trh s výrobkom tesco arašidové chrumky 60g a 100g“⁵⁸. Ďalším výrazným posunom bolo rozšírenie sortimentu výrobkov ale taktiež vstup na zahraničné trhy a zmena organizačnej štruktúry, kde spoločnosť doplnila organizačnú štruktúru o manažérske funkcie, vďaka ktorým mohla začať lepšie manažovať rozšírenejšiu oblasť trhov.

V rámci inovácií pribudli ďalšie výrobné jednotky na výrobu fritovaných produktov, nákup novej technologickej jednotky s baličkou na výrobu arašidových chrumiek, získanie ďalšej jednotky na výrobu fritovaných arašidov a taktiež pribudla pražička na suché arašidy.

⁵⁸ Dotazník s NAMEX, s.r.o.

Pribudlo nové silo na základnú surovinu – silo v objeme na 25 ton kukurice. Taktiež sa investovalo do vozového parku.

Spolu s rastom objemu produkcie je možné vidieť aj rast zamestnanosti vo firme, ktorý je vyobrazený na grafe 11 v zobrazení vývoja počtu zamestnancov. Zamestnanosť dosahovala v roku 2016 počet 84 zamestnancov. Rast počtu zamestnancov možno spojiť aj objemom produkcie a teda získaním nových technológií a nových pražičiek, ktoré je potrebné obsluhovať a taktiež prijatie nových vodičov distribútorov, čo je spojené s obnovou a rozšírením vozového parku. Preto je možné vidieť celkom markantný skok v počte zamestnaných ľudí medzi rokmi 2012 a 2016, kde pribudlo 25 nových zamestnancov. Od začiatku sledovaného obdobia, teda od roku 2004 teda pribudlo až po rok 2016 celkovo 32 nových pracovníkov.

Graf 11: Vývoj počtu zamestnancov NAMEX, s.r.o. v rokoch 2004 - 2016

Zdroj: Vlastné spracovanie z dotazníka so spoločnosťou NAMEX s.r.o.

Spoločnosť nedisponuje vlastnou firemnou predajnou a tak sú jej hlavnými zákazníkmi obchodné reťazce. Rozsah zákazníkov, teda obchodných partnerov tvoria obchodné reťazce ako Coop Jednota, Billa, Tesco zastúpené v krajinách Česká republika, Poľsko, Maďarsko a samozrejme Slovensko, Metro Slovensko a Česká republika, Terno, Szmita, CBA, SAMA, Fresh. Spoločnosť po roku 2010 expandovala aj do zahraničia a tak v súčasnosti pôsobí na slovenskom, českom, poľskom a maďarskom trhu, kde spolupracuje s miestnymi obchodnými reťazcami aj keď sú hlavnými partnermi najmä nadnárodné reťazce s pôsobením vo všetkých spomínaných trhoch.

Výrobné kapacity sa v spoločnosti významne prispôbujú aj zákazníkom, keďže spoločnosť má uzavreté partnerstvá s veľkými obchodnými reťazcami, pre ktoré vyrába tovar na zákazku. Na český trh spoločnosť vstúpila spolu s partnermi obchodnými reťazcami Tesco

a Aro, pre ktoré vyrába arašidové chrumky s vlastným balením reťazca. Rovnako je na tom aj na poľskom a maďarskom trhu kde ponúka produkt arašidové chrumky pod balením reťazca Tesco. Celkovo spoločnosť produkuje svoje výrobky pod značkami Coop Jednota, CBA, Fresh, Sama, Metro a Tesco.

V rámci oblasti konkurencie a konkurenčného boja na trhu, možno spomenúť, že firma jednoznačne definuje svojho hlavného konkurenta na trhu spoločnosť MIVA, ktorá sa taktiež zaoberá výrobou arašidových chrumiek a veľa ľudí ju pozná lebo je to už pomerne tradičný výrobca od čias socializmu s jasne rozpoznateľnou grafikou obalu. Avšak, v rámci výroby, podľa portálu finstat.sk spoločnosť dosahuje približne polovičné tržby oproti firme Namex, s.r.o.⁵⁹ Vyhliadky firmy do budúcnosti spoločnosť definuje v rámci rozvoja výrobkov na zahraničných trhoch a udržanie si postavenia na Slovenskom trhu.

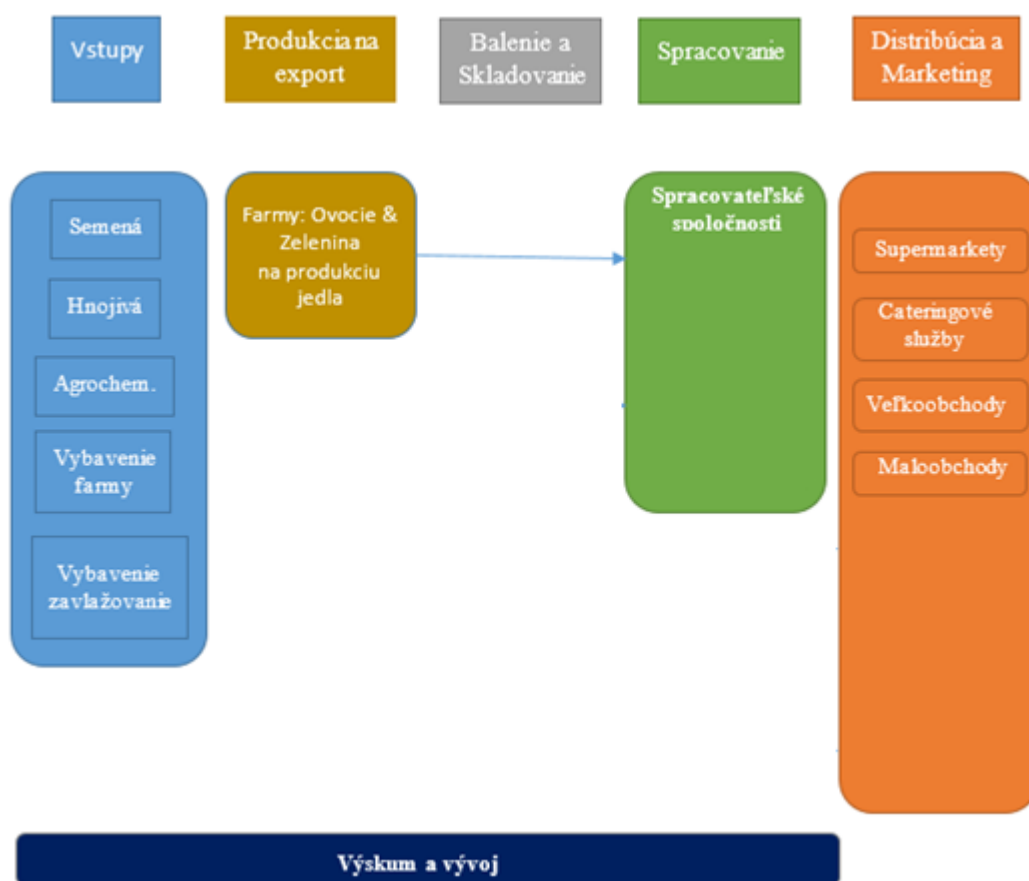
1. Globálny hodnototvorný reťazec kukuričných chrumiek

Postavenie firmy v globálnom hodnototvornom reťazci definuje jej určitá pridaná hodnota na ceste produktu a teda ako firma prispela na finálnu podobu výrobku pred tým, než sa dostal na trh ku zákazníkom. Spoločnosť sa zaoberá primárne výrobou chrumiek a cestovín z poľnohospodárskej prvovýroby – najmä kukurice a vajec. Pri zameraní sa na najrozšírenejšie produkty, kukuričné chrumky je teda primárnou vstupnou surovinou kukurica.

Pri opise umiestnenia spoločnosti Namex budeme vychádzať zo schémy GVC zobrazenom na obrázku 11. Prvým krokom je získanie surovín, teda kukurice, ktoré spoločnosť získava od lokálnych poľnohospodárov, ďalej dochucovacích prostriedkov ako soľ a arašidové maslo. V rámci vstupov poľnohospodársky podnik využíva semená, hnojivá, agrochemické prípravky proti škodcom, zavlažovacie systémy a technické vybavenie na obhospodarovanie úrody. Ako zdroj na kukuričné chrumky sa používa kukurica siata. Kukurica siata, v latinčine nazývaná *Zea mays*, je obilninová rastlina a má jedlé zrno. Vo všeobecnosti sa kukurica využíva na obživu ale aj v rámci biopalív a taktiež ako surový materiál v priemysle.⁶⁰

⁵⁹ FinStat.sk MIVA, spol. s.r.o. Dostupné na: <https://finstat.sk/17643597> Získané: 20.4.2018

⁶⁰ *Zea mays* Corn Dostupné na <http://eol.org/pages/1115259/overview> Získané: 25.4.2018

Obrázok 11: GVC pri výrobe chrumiek

Zdroj: vlastné spracovanie

Začiatok cesty produktu sú suroviny, teda produkty prvovýroby, v našom prípade kukurica siata. Produkty prvovýroby poľnohospodárske družstvo dováža do spoločnosti, kde je v súčasnosti využívané, na skladovanie kukurice, objemné silo na 25 ton kukurice⁶¹. V tomto kroku schémy sa už do schémy zapája firma a pridáva ďalšiu hodnotu k výrobe produktu. V rámci spracovania kukurice na finálny produkt kukuričných chrumiek, je potrebné získať kukuričnú krupicu. Kukuričná krupica je v princípe múka vytvorená z vysušenej kukurice, ktorá je pomletá na jemný prášok.

Kukuričná krupica sa ďalej spracúva pomocou využitia procesu extrudácie. Tento názov definuje spracovateľský proces, ktorý pomocou tlaku a tepla upravuje štruktúru suroviny a následne surovinu pretláča cez určitú formu a teda do výsledného tvaru. Stlačením suroviny dochádza k zahriatiu a to na teplotu od 80 – 130 C. Kukuričná krupica sa po extrudácii zväčší svoj objem približne 5 násobne. Následne je surovina vychladená, vysušená⁶². Po získaní

⁶¹ Dotazník s NAMEX, s.r.o.

⁶²Extruze - Dostupné na: <http://www.bezpecnostpotravin.cz/az/termin/92012.aspx>

extrudovanej kukuričnej krupice sa buď produkt balí a vzniká jednoduchý produkt Kukuričné chrumky nesolené alebo sa ďalej dochucuje a dopĺňa sa o arašidovú príchuť a soľ. Produkt sa následne balí do viacerých veľkostí balenia a taktiež podľa toho pre akého partnera práve produkt vyrába a teda pod akou značkou a obalom sa bude produkt predávať, keďže spoločnosť vyrába pod značkami COOP, CBA, FRESH, SAMA, METRO a TESCO⁶³.

V poslednom kroku sa zameriava na distribúciu a marketing, kde rovnomenné oddelenia firmy komunikujú so svojimi odberateľmi a predávajú im finálny produkt, prípadne dohadujú kritéria na budúcu objednávku produktu. Spoločnosť disponuje vlastným vozovým parkom a o distribúciu výrobku do skladov partnerov sa teda sama stará. Distribúcia prebieha do všetkých okolitých štátov V4. V zameraní sa na krivku pridanej hodnoty „smiling curve“ sa spoločnosť podieľa na všetkých krokoch pridanej hodnoty.

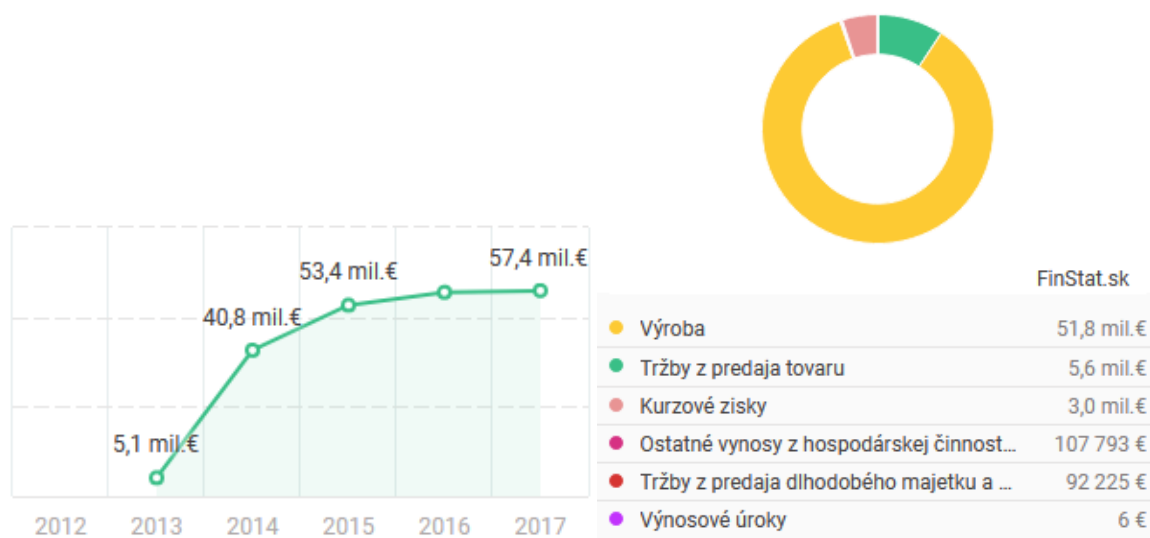
V celej dĺžke reťazca prebieha výskum a vývoj v postupoch využívaných v jednotlivých krokoch reťazca.

4.3.2 Postavenie firmy ENCINGER SK, s.r.o., v hodnototvornom reťazci

Spoločnosť je súčasťou potravinárskeho priemyslu a v rámci neho sa zameriava na výrobu a predaj sušených plodov a orieškových produktov ako rôzne pražené orechy a iné odnože. Spoločnosť bola založená v roku 2012 a sídli v meste Bratislava, kde má ako sídlo tak aj prevádzku.

Tržby spoločnosti v roku 2017 boli vo výške 58 586 795 € a od vzniku firmy v roku 2012 zaznamenali výrazný nárast, ako možno vidieť na grafoch nižšie, keď v roku 2013 boli na úrovni len 5 140 414 €.

⁶³ Dotazník s NAMEX, s.r.o.

Obrázok 12: Rozdelenie tržieb v ENCINGER SK, s.r.o.

Zdroj: <https://www.finstat.sk/46856382>

Najväčší podiel na celkových tržbách za rok 2017 bola výroba, ktorá dosiahla tržby na úrovni 51 792 643 milióna €. Výroba teda predstavuje 90,3% celkových dosiahnutých tržieb za daný rok. Z tohto možno usúdiť, že výroba je primárnou činnosťou spoločnosti. Hodnota produkcie v roku 2016 dosahovala výšku 54 811 865 €. Spoločnosti sa darí aj vďaka inováciám, ktoré zariaďuje do výroby. V rámci inovácií zaradila do oblasti vyskladňovania nový postup s pomocou čítačiek a obslužného softwaru.

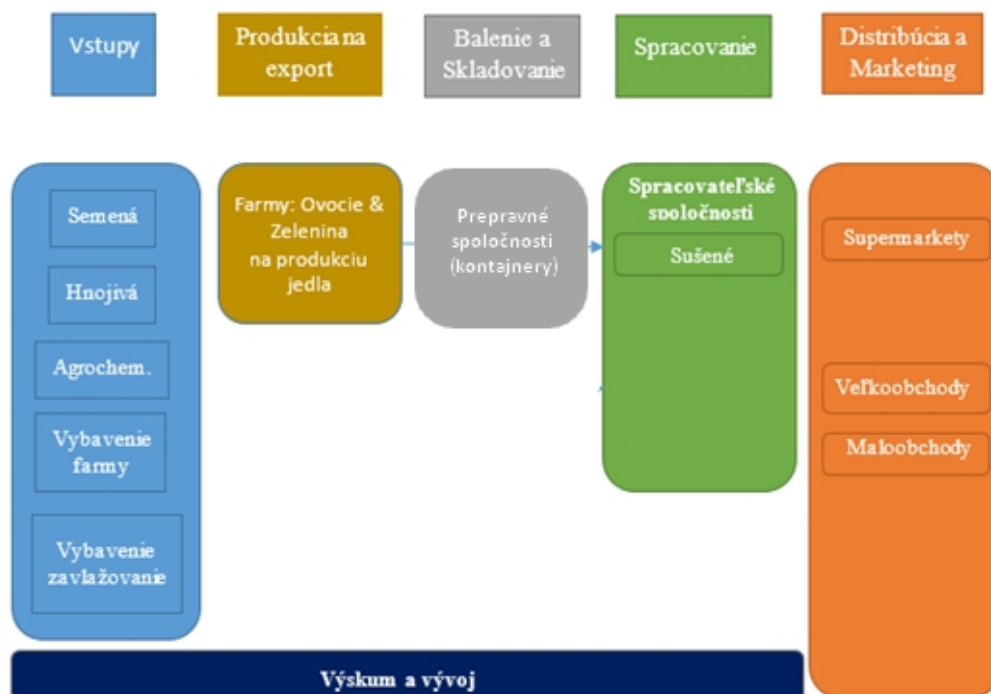
V roku 2016 bolo v spoločnosti zamestnaných 94 ľudí a o rok neskôr sa toto číslo zvýšilo na 112.

Spoločnosť nemá predaj produktov pre koncových zákazníkov vo vlastnej réžii ale spolupracuje s reťazcami, ktoré od nej tovar odoberajú a sú jej primárnymi zákazníkmi. Veľké obchodné reťazce výrobu spoločnosti ovplyvňujú cez objednávky, ktoré si podávajú. Hlavnými zákazníkmi sú v súčasnosti maloobderatelia a reťazce Tesco, Lidl, Globus a Penny market. Všetci spomenutí zákazníci sú dlhodobými zákazníkmi spoločnosti. Spoločnosť vstúpila aj na zahraničné trhy a v súčasnosti pôsobí na trhu celého Slovenska ale aj Českej republiky, Poľska, Maďarska a Slovinska.

Podľa dotazníka vyplneného spoločnosťou, nemá firma na Slovensku veľkú konkurenciu a možno ju považovať za monopol v rámci veľkých hráčov v oblasti na trhu. V rámci vyhliadok do budúcnosti spoločnosť plánuje pokračovať vo svojej činnosti a expandovať na nové trhy a taktiež pokračovať v inovovaní svojho portfólia výrobkov.

1. Globálny hodnototvorný reťazec výrobku z orieškov

Spoločnosť ENCINGER SK, s.r.o. sa zaoberá spracovaním a predajom výrobkov z orieškov a sušených plodov. Je najväčším výrobcom v oblasti spracovania orieškov a sušených plodov na Slovensku.

Obrázok 13: globálny hodnototvorný reťazec v spracovaní orieškov

Zdroj: vlastné spracovanie

Na obrázku 13 možno vidieť schému hodnototvorného reťazca v zameraní sa na spracovanie orieškov a sušených plodov, na ktoré sa analyzovaná spoločnosť zameriava. Spoločnosť získava suroviny, teda oriešky a sušené plody od svetových pestovateľov týchto komodít a teda jej dodávateľmi sú krajiny Irán, California a Chile. V zameraní sa na predaj pistácií sa pistácie pestujú vo všetkých spomenutých krajinách.

Pistácie sú plodom stromu zvaného v latinčine Pistacia Vera. Malé stromy z rodiny kešu orieškov a majú jedlé semená. Tieto stromy rastú v suchých oblastiach v teplom klimatickom pásme. Jadierka semena sú jedlé ako surové tak aj pražené a sú používané v rôznej forme, v dezertoch a zákusoch. Semená sú bohaté na proteín, tuky a vitamín B6. Zber orechov sa vykonáva vtedy, keď škrupina orecha začína byť viac uvoľnená až pootvorená. Zber zo stromu sa vykonáva trasením stromu, čo spôsobí opadnutie dozretých plodov. Plné dospelý strom produkuje približne 25kg suchých plodov. Avšak, stromy sú

schopné rodiť až každý druhý rok.⁶⁴ Najnáročnejšou časťou na pestovaní stromu pistáciového je dlhá doba rastu. Stromu trvá približne 6 rokov, kým je schopná mať plody a na dosiahnutie vrcholu svojej rodiacej schopnosti je potrebných približne 20 rokov.

Zrelé plody stromu pistáciového sa následne balia do veľkých vriec o objeme 200kg a následne sú nakladané do prepravných kontajnerov. Náročnosť prepravy pistácii je v podobe dodržania určitej hladiny vlhkosti, ktorá by mohla dodávku orechov zničiť. Kontajner je prepravnou spoločnosťou dopravený do Európy loďou a následne je dopravený celý kontajner kamiónovou dopravou do prevádzky spoločnosti v Bratislave.

V ďalšom kroku spracovateľská spoločnosť (v tomto prípade Encinger SK) spracúva dodaný surový tovar. Prvým krokom je solenie, ktoré prebieha v podobe soľnej kúpele celej donášky a následne sa osolené pistácie sypú do komplexného stroja – pražičky, kde oriešky prechádzajú dlhým pásom, v ktorom prechádzajú viacerými druhmi pecí. Po osolení a upražení sú pistácie prenesené do ďalšieho stroja – baličky, kde sú balené podľa žiadosti zákazníka, ktorým sú veľké reťazce, pre ktoré vyrába produkty aj pod ich značkou. Pistácie sú predávané v rôznych veľkostiach balenia od 60g až po 500g balenia a taktiež sú k dispozícii na objednávku balenia o veľkosti do 40kg. Mimo slaných pistácií sú oriešky spracúvané aj v podobe balenia v čokoláde na čo sa využíva kúpeľ v kadiach plných roztopenej čokolády.

Hotový produkt sa následne balí do krabíc a na palety a pripravuje sa na distribúciu, kde je rozvážaný kamiónovou dopravou spoločnosti do skladov zákazníkov.

V celej dĺžke reťazca prebieha výskum a vývoj. V prihliadnutí na dodávateľov, prebieha tento vývoj v kvalite obhospodarovaných stromov, teda kvalite agrochemikálií, zavlažovacích systémoch a procesoch zberu plodov. Z pohľadu firmy Encinger SK, prebieha výskum a inovácie v podobe skúmania rýchlosti dopravy a zisťovania nových postupov prepravy ako aj objavovanie nových, kvalitnejších dodávateľov a surovín. Hlavné inovácie prebehli vo firme v podobe nákupu nových pražičiek ale najmä inovovaním procesu vyskladňovania kde po novom napomáha nový softvér a pomoc čítačiek.

⁶⁴ CRFG - Pistacia Vera L Dostupné na: <http://www.crfp.org/pubs/ff/pistachio.html>

Záver

Na základe stanoveného cieľa práce, ktorým bola analýza vývoja potravinárskeho priemyslu a zhodnotenie jeho súčasného stavu ako aj analýza hodnototvorného reťazca potravinárskej výroby SR a zhodnotenie jednotlivých častí reťazca na príklade vybraných firiem môžeme konštatovať nasledujúce závery.

V rámci analýzy vývoja poľnohospodárstva a potravinárskeho priemyslu v SR sme prišli k záverom, z ktorých vyplýva, že tieto odvetvia dlhodobo upadajú už od procesu transformácie ekonomiky v 90. rokoch 20. storočia. Podniky neboli schopné konkurovať lacným dovozom produktov zo zahraničia a tak väčšina z nich buď skončila v rukách zahraničných investorov alebo ukončila výrobu. Jedným zo zásadných problémom je postupná degradácia a úbytok poľnohospodárskej pôdy, ktorá má na Slovensku vysokú kvalitu. Poľnohospodárska prvovýroba musí čeliť silnej konkurencii zo zahraničia, čo bolo možné pozorovať po vstupe Slovenska do Európskej únie. Poľnohospodársky sektor v rôznych štátoch EÚ je výrazne vyššie dotovaný zo strany štátov, čím vzniká vysoký rozdiel v konkurencieschopnosti slovenských poľnohospodárov v porovnaní s ostatnými členskými štátmi EÚ a tak si môžu štáty s vysokým podielom dotácií do tohto sektoru znižovať ceny natoľko, že im je len veľmi ťažké konkurovať z pozície roľníka v krajine kde sú tie dotácie na nízkej úrovni ako je Slovensko, ktoré ich má jedny z najnižších v únii. Slovenskí farmári dostávajú z EÚ dotácie vo výške 210 eur na ha a k tomu im štát prispieva sumou 4 € na ha. Pre porovnanie, farmári v Rakúsku majú z EÚ dotácie vo výške 250 eur a rakúska vláda im prispieva ďalších 500 €. Ďalším zásadným problémom v tejto oblasti je prinajmenšom zlá ochrana úrodnej pôdy a tak vznikajú situácie, kde na jedných z najúrodnejších oblastiach Slovenska, konkrétne v oblastiach západného Slovenska, vznikajú priemyselné zóny, zaberajúce značnú časť rozlohy kvalitnej ornej pôdy ako aj jej následnú kontamináciu a znehodnotenie.

Mimo rastlinnej produkcie dlhodobo významne klesá aj živočíšna výroba v SR, kde všetky sledované druhy chovnej zvery zaznamenali v dobe sledovania značný pokles v počte zvierat. V rámci poľnohospodárstva sme objavili aj neustále klesajúci počet zamestnaných ľudí v tomto sektore ako aj rastúcu výšku priemerného veku ľudí v poľnohospodárstve, čo súvisí s nezaujmom mladých ľudí o túto oblasť ako aj vzhľadom na nízke mzdy v porovnaní s priemerom na Slovensku..

Vývoj potravinárskeho priemyslu je taktiež možné definovať ako v štádiu poklesu od dôb transformácie ekonomiky. V zameraní sa na zamestnancov v tomto sektore, je dôležité

spomenúť poznatok, že v sledovanom období nebol ani jeden rok, kedy by počet zamestnancov v odvetví stúpol. Za touto klesajúcou tendenciou možno hľadať príčinu v podobe poklesu objemu exportu produktov ako aj nízka pridaná hodnota pri výrobe a zvyšujúci sa export prvovýroby. Zásadným problémom v potravinárskom priemysle je dlhodobý negatívny vývoj potravinovej sebestačnosti krajiny. Kým v roku 2010 bol podiel slovenských potravín v obchodoch v podiele 50% v súčasnosti predstavuje tento podiel hodnotu 38% a dlhodobý tento podiel klesá. Za znižovaním podielu domácich potravín je podľa podnikov vysoký tlak zahraničných konkurentov ako aj veľké obchodné reťazce, ktoré spôsobujú nadmerný dovoz zahraničných výrobkov. Je nutné poznamenať, že vysoký podiel v obchodoch majú najmä výrobky s nízkou pridanou hodnotou ako je mlieko či minerálne vody. O potravinárskom priemysle taktiež možno hovoriť v nazretí do analýzy salda zahraničného obchodu, ktorý je vo väčšine sledovaných odvetví potravinárstva v záporných číslach, čo znamená, že sa viac výrobkov dováža ako vyváža.

Na základe zhodnotenia stavu postavenia vybraných firiem potravinárskeho priemyslu SR v globálnom hodnototvornom reťazci, môžeme konštatovať, že obe skúmané firmy sa pohybujú v rozdielnych oblastiach potravinárstva a ich reťazce sú značne rozdielne. Prvá analyzovaná firma, bola spoločnosť na výrobu kukuričných chrumiek a extrudovaných výrobkov. Veľké obchodné reťazce ovplyvňujú produkciu, keďže spoločnosť NAMEX, vyrába produkty pod značkami COOP, CBA, FRESH, SAMA, METRO a TESCO. Pôsobí na slovenskom, českom, poľskom a maďarskom trhu. Z dostupných informácií je možné vidieť dlhodobý rast firmy, kde od roku 2004 stúpol objem produkcie viac ako o 53%. Pri analýze sme identifikovali, že najväčšia pridaná hodnota je vytváraná v rukách spoločnosti, ktorá spracúva poľnohospodársku prvovýrobu a o celú zvyšnú časť reťazca sa stará sama, takže môže do veľkej miery ovplyvňovať proces výroby a inovovať ho. Spoločnosť pôsobí na trhoch celého Slovenska, Poľska, Českej republiky a Maďarska.

Druhá skúmaná firma ENCINGER SK, s.r.o. sa zaoberá spracovaním orieškov a sušených plodov. Jej objednávky sú ovplyvňované veľkými obchodnými reťazcami. Pôsobí na trhoch Slovenska, Česka, Poľska, Maďarska a Slovinska. Hlavnými zákazníkmi sú maloobdobratelia a reťazce Tesco, Lidl, Globus a Penny market. Spoločnosť neposkytla údaje o objeme produkcie, avšak zverejnila hodnotu produkcie v roku 2016, ktorá bola vo výške 54 811 865 €. V tomto roku bolo vo firme zamestnaných 94 ľudí a v r. 2017 ich tu pracovalo 112. Spoločnosť v rámci inovácií zariadila do vyskladňovania nový softvér a čítačky. V oblasti konkurencie, firma naďalej plánuje expandovať na nové trhy a inovovať svoje produkty a ako odpovedala „Na trhu v SR nemáme veľkú konkurenciu“. Pri skúmaní hodnototvorného

reťazca sme sa zamerali na jeden z jej produktov, pistácie. V prípade tejto potraviny sa suroviny dovážajú zo zahraničia, keďže na Slovensku nie sú vhodné klimatické podmienky. Primárnou krajinou je Irán, kde možno definovať, že je vybraný na základe nižšej pracovnej sily a tým aj vo výsledku nižších vstupných nákladoch pri nákupe surovín. Najvyššia pridaná hodnota je realizovaná v prevádzke firmy v Bratislave, kde sú pistácie dochucované a pražené podľa druhu finálneho produktu.

Poľnohospodárstvo a potravinárstvo je dôležitým priemyslom, ktorý na Slovensku pomerne upadá. Je dôležité aby tento priemysel bol podporovaný zo strany štátu a stala sa tak krajina potravinovo sebestačná, čo v konečnom dôsledku pomôže rozvinúť rôzne oblasti Slovenska, keďže poľnohospodárstvo má významný vplyv na rozvoj regiónov a je úzko späté s potravinárskym priemyslom a v neposlednom rade aj so zamestnanosťou.

Zoznam literatúry

1. BACKER, K., MIROUDOT, S., „*Mapping Global Value Chains*“, *OECD Trade Policy Papers*, OECD Publishing, Paris, 2014, 159 s. ISBN 978-92-899-1085-9
2. BAIN C., *Governing the Global Value Chain: GLOBALGAP and the Chilean Fresh Fruit Industry*, 2010
3. BANDLEROVÁ, A.: *Podnikanie formou družstva na Slovensku*, 2001, 550 s. ISBN 80-7137-867-4
4. BLAAS, G., *Pol'nohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja*, *Working papers*, EÚSAV, 2013 ISSN: 1337-5598 [online]
5. CRFG - Pistacia Vera L Dostupné na: <http://www.crfp.org/pubs/ff/pistachio.html>
6. Data & Trends EU Food and Drink Industry – FoodDrinkEurope Report 2017 [online]
7. DOLAN, HUMPHREY, J., HUMPHREY, K., *Changing Governance Patterns in the Trade in Fresh Vegetables between Africa and the United Kingdom*, 2004
8. Dubcová, A. a kol. 2008. *Geografia Slovenska*. Nitra: Fakulta prírodných vied UKF v Nitre, 351 s., ISBN 978-80-8094-422-3.
9. ELMS, K., LOW, P., *Global value chains in a changing world*, Geneva: WTO Secretariat, 2013, 409 s., ISBN 978-92-870-3882-1
10. ENCINGER SK s.r.o. – FinStat Dostupné na: <https://www.finstat.sk/46856382> Získané 23.4.2018
11. FinStat.sk MIVA, spol. s.r.o. Dostupné na: <https://finstat.sk/17643597> Získané: 20.4.2018
12. FOOD AND AGRICULTURE ORGANIZATION OF THE UNITED NATIONS, *Good Agricultural Practices* Dostupné na http://www.fao.org/prods/GAP/index_en.htm
13. GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., BAMBER, P., *The Fruit and vegetables Global Value Chain*, 2011
14. GEREFFI, G., FERNANDEZ-STARK, K., *Global Value Chain Analysis: A Primer*, 2011
15. GEREFFI, G., HUMPHREY, J., KAPLINSKY, R., STURGEION, T., *Introduction: Globalisation, Value Chains and Development* IDS Bulletin 32.3, 2001
16. Global Value Chains – Concept & Tools – Duke University. Dostupné na <https://globalvaluechains.org/concept-tools> Získané 27.4.2017

17. Global Value Chains (GVCs) – OECD. Dostupné na <http://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm> Získané 22.4.2017
18. GLOBALG.A.P. – The Worldwide Standard for Good Agricultural Practices. Dostupné na: http://www.globalgap.org/uk_en/ Získané 13.3.2018
19. KIMURA, T., *The „Smile Curve“ Phenomenon in the Japanese Assembly-Type Manufacturing Industry.* Dostupné na <http://www.fujitsu.com/jp/group/fri/en/economic/publications/report/2003/report-167.html> Získané 27.4.2017
20. Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020 Dostupné na: <http://www.mpsr.sk/index.php?navID=165&id=8756> Získané: 22.4.2018
21. KWAN, C., H., China: *Wrong part of the smiling curve* Dostupné na: <http://www.atimes.com/atimes/China/DJ04Ad01.html> Získané 15.4.2017
22. MADARÁSZ, D., *Historický vývoj poľnohospodárskych družstiev na Slovensku od 19. storočia až po súčasnosť*, Zborník
23. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR - Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014-2020
24. MIVA, spol s.r.o. – FinStat Dostupné na: <https://finstat.sk/17643597> Získané: 19.4.2018
25. NAMEX, s.r.o. – FinStat Dostupné na: <https://finstat.sk/31429777> Získané: 19.4.2018
26. PORTER, M., *Competitive advantage*, NY: THE FREE PRESS, 1985, 557 s. ISBN: 0-684-84146-0
27. PORTER, M., *From Competitive Advantage to Corporate Strategy*, Texas A&M University, 2011
28. Pridaná hodnota – Value added, Dostupné na: <http://banky.sk/pridana-hodnota-value-added/> Získané 20.4.2018
29. Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, VÚEPP Bratislava 2008
30. SAPV Výročná správa 2017
31. Slovenské poľnohospodárstvo očakáva v roku 2017 pokles o 1% Dostupné na <http://mpsrsk.sk/index.php?navID=1&id=11315> Získané 18.4.2018
32. Slovenské potraviny bojujú o prežitie Dostupné na <https://peniaze.pravda.sk/spotrebitel/clanok/458236-slovenske-potraviny-bojuju-o-prezitie/> Získané: 20.4.2018

33. SPPK „Je potravinová sebestačnosť anachronizmom?“ Dostupné na: <http://www.sppk.sk/clanok/1057> Získané: 21.4.2018
34. Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015 (Zelená správa), 2016
35. ŠSTATISTICKÁ ROČENKA o pôdnom fonde SR, 2017
36. TAGLIONI, D., WINKLER, D., *Making Global Value Chains Work for Development.*, Washington: Library of Congress, 2016
37. Únia priemyselných pekárov SR 2015, Informácia o výsledkoch analýzy ekonomicky oprávnených nákladov pri výrobe pekárenských výrobkov [online]
38. Zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných pôdohospodárskych družstvách
39. Zamestnanosť v potravinárstve klesla od oku 1989 o viac ako polovicu. Dostupné na <http://www9.teraz.sk/ekonomika/zamestnanost-potravinarsky-priemysel/43030-clanok.html> Získané 13.4.2018
40. Závod Jaguar Land Rover Nitra: umiestnenie, popis, komunikácie, letecké zábery Dostupné na: <http://www.nitralive.sk/vystavba/jaguar-land-rover/33443-zavod-jaguar-land-rover-nitra-umiestnenie-popis-komunikacie-letecke-zabery> Získané 17.4.2018 Získané: 20.4.2018
41. Zea mays Corn Dostupné na <http://eol.org/pages/1115259/overview> Získane: 25.4.2018

Príloha A Vzor dotazníka

Vážená pani, Vážený pán

Som študentom 5. ročníka na Ekonomickej univerzite v Bratislave a v rámci prieskumu v mojej diplomovej práci (Globálne hodnotové reťazce potravinárskej výroby v regiónoch SR) sa zaoberám pozíciou potravinárskej firmy v hodnotovom reťazci.

V rámci spracovania práce sa na Vás obraciam s prosbou o poskytnutie odpovedí na nižšie položené otázky, ktoré mi budú veľmi prínosné. Všetky poskytnuté informácie využijem len pre účely spracovania diplomovej práce.

Vopred Vám veľmi ďakujem za Váš čas a ochotu.

Ivan Čech

cechivan@gmail.com

A: Základné informácie o firme

1. Názov firmy:
2. Rok založenia firmy:
3. Sídlo a prevádzka firmy:
4. Počet zamestnancov firmy:
5. Tržby za rok 2017:

B: Produkty

1. Aké sú Vaše hlavné produkty?
2. Akou zmenou prešli produkty za uplynulých 5-8 rokov?
3. Ako ovplyvňujú veľké obchodné reťazce Vašu produkciu?

C: Trhy

1. Na ktoré trhy dodávate Vaše produkty? (krajiny, regióny v SR)
2. Ako sa zmenili trhy za uplynulých 5 – 8 rokov (vstúpili ste na nové trhy, príp. ste nejaké trhy opustili)?

D: Zákazníci

1. Kto sú Vaši hlavní zákazníci?
2. Sú to dlhodobí zákazníci alebo noví?

E: Výroba

1. Vedeli by ste priblížiť objem produkcie a hodnotu produkcie za posledných 10 rokov?

	2004	2008	2012	2016
Objem produkcie (ks)				

Hodnota produkcie (€)				
--------------------------	--	--	--	--

F: Zamestnanosť

	2004	2008	2012	2016
Počet zamestnancov				

G: Inovácie

1. Zmenili ste funkcie/kapacity vo firme od roku 2010?
2. Aké inovácie ste zaviedli vo firme od roku 2010?

H: Konkurencia

1. Kto sú Vaši hlavní konkurenti?
2. Aké sú vyhliadky firmy v budúcnosti?

Príloha B Dotazník – Namex, s.r.o.

Vážená pani, Vážený pán

Som študentom 5. ročníka na Ekonomickej univerzite v Bratislave a v rámci prieskumu v mojej diplomovej práci (Globálne hodnotové reťazce potravinárskej výroby v regiónoch SR) sa zaoberám pozíciou potravinárskej firmy v hodnotovom reťazci.

V rámci spracovania práce sa na Vás obraciam s prosbou o poskytnutie odpovedí na nižšie položené otázky, ktoré mi budú veľmi prínosné. Všetky poskytnuté informácie využijem len k spracovaniu diplomovej práce.

Vopred Vám veľmi ďakujem za Váš čas a ochotu.

Ivan Čech

cechivan@gmail.com

A: Základné informácie o firme

6. Názov firmy: NAMEX, s.r.o.
7. Rok založenia firmy: 1989
8. Sídlo a prevádzka firmy: Gaštanová 6, 947 01 Hurbanovo
9. Počet zamestnancov firmy: 86
10. Tržby za rok 2017: 5 964 251 €

B: Produkty

4. Aké sú Vaše hlavné produkty? Výroba extrudovaných kukuričných arašidových a aromatizovaných chrumiek, fritovaných výrobkov, arašidov a cestovín
5. Akou zmenou prešli produkty za uplynulých 5-8 rokov? Rozšírenie sortimentu o nové ochutené kukuričné a fritované výrobky
6. Ako ovplyvňujú veľké obchodné reťazce Vašu produkciu? Produkciu výrobkov spoločnosti NAMEX, ovplyvňujú obchodné reťazce vo veľkej miere, nakoľko spoločnosť NAMEX vyrába výrobky pod značkou: COOP, CBA, FRESH, SAMA, METRO, TESCO

C: Trhy

3. Na ktoré trhy dodávate Vaše produkty? (krajiny, regióny v SR) slovenský trh, český trh, poľský trh a maďarský trh
4. Ako sa zmenili trhy za uplynulých 5 – 8 rokov (vstúpili ste na nové trhy, príp. ste nejaké trhy opustili)? Za posledných 5 rokov spoločnosť vstúpila na český trh s výrobkom tesco arašidové chrumky 60g a 100g, aro arašidové chrumky 70g, a na poľský a maďarský trh s výrobkom tesco arašidové chrumky 60g a 100g

D: Zákazníci

3. Kto sú Vaši hlavní zákazníci? – obchodný reťazec: COOP JEDNOTA, BILLA, TESCO SR, ČR, PL, HU, Metro SR a ČR, TERNÓ, SZMITA, CBA, SAMA, FRESH

- Sú to dlhodobí zákazníci alebo noví? – obchodný reťazec: COOP JEDNOTA, BILLA, TESCO SR, ČR, PL, HU, Metro SR a ČR, TERNO, SZMITA, CBA, SAMA, FRESH

E: Výroba

- Vedeli by ste priblížiť objem produkcie a hodnotu produkcie za posledných 10 rokov?

	2004	2008	2012	2016
Objem	12 246	14 773	21 179	28 098
produkcie (ks)	605	360	073	694
Hodnota	2 579	3 111	4 460	5 917
produkcie (€)	175	318	382	677

F: Zamestnanosť

	2004	2008	2012	2016
Zamestnanosť	52	55	58	84

G: Inovácie

- Zmenili ste funkcie/kapacity vo firme od roku 2010? – spoločnosť od roku 2010 rozšírila výrobu a kapacitu výrobkov, zakúpila nové technologické jednotky. Spoločnosť rozšírila sortiment výrobkov, vstúpila na zahraničné trhy a doplnila organizačnú štruktúru o manažérske funkcie
- Aké inovácie ste zaviedli vo firme od roku 2010? – nákup technologickej jednotky na výrobu fritovaných výrobkov, nákup technologickej jednotky s baličkou na výrobu arašidových chrumiek, nákup technologickej jednotky na výrobu fritovaných arašidov, nákup technologickej jednotky pražičky – suchých arašidov, nákup sila (na 25ton kukurice), obnova vozového parku

H: Konkurencia

- Kto sú Vaši hlavní konkurenti? – spoločnosť MIVA vyrábajúca arašidové chrumky
- Aké sú vyhliadky firmy v budúcnosti? – udržanie si postavenia na Slovenskom trhu a rozvoj predaja výrobkov na zahraničných trhoch (Český, Maďarský, Poľský)

Príloha C Dotazník – ENCINGER SK, s.r.o.

Vážená pani, Vážený pán

Som študentom 5. ročníka na Ekonomickej univerzite v Bratislave a v rámci prieskumu v mojej diplomovej práci (Globálne hodnotové reťazce potravinárskej výroby v regiónoch SR) sa zaoberám pozíciou potravinárskej firmy v hodnotovom reťazci.

V rámci spracovania práce sa na Vás obraciam s prosbou o poskytnutie odpovedí na nižšie položené otázky, ktoré mi budú veľmi prínosné. Všetky poskytnuté informácie využijem len k spracovaniu diplomovej práce.

Vopred Vám veľmi ďakujem za Váš čas a ochotu.

Ivan Čech

cechivan@gmail.com

A: Základné informácie o firme

11. Názov firmy: ENCINGER SK, s.r.o.
12. Rok založenia firmy: 2012, obchodná činnosť od r. 2014
13. Sídlo a prevádzka firmy: Jadranská 13, Bratislava, Prevádzka Pri šajbách 1, Bratislava
14. Počet zamestnancov firmy: 112
15. Tržby za rok 2017: 58 586 795 €

B: Produkty

7. Aké sú Vaše hlavné produkty?
Sušené plody a oriešky
8. Akou zmenou prešli produkty za uplynulých 5-8 rokov?
Nový sortiment a nový vizuál
9. Ako ovplyvňujú veľké obchodné reťazce Vašu produkciu?
Objednávkami ovplyvňujú

C: Trhy

5. Na ktoré trhy dodávate Vaše produkty? (krajiny, regióny v SR)
Celá SR, ČR, Poľsko, HU, Slovinsko
6. Ako sa zmenili trhy za uplynulých 5 – 8 rokov (vstúpili ste na nové trhy, príp. ste nejaké trhy opustili)?
Vstúpili na Poľsko, HU, Slovinsko

D: Zákazníci

5. Kto sú Vaši hlavní zákazníci?
Maloodberatelia a reťazce, Tesco, Lidl, Globus, Penny
6. Sú to dlhodobí zákazníci alebo noví?
Dlhodobí zákazníci

E: Výroba

3. Vedeli by ste približiť objem produkcie a hodnotu produkcie za posledných 10 rokov?

	2004	2008	2012	2016
Objem produkcie				
Hodnota produkcie				54 811 865

F: Zamestnanosť

	2004	2008	2012	2016
Zamestnanosť				94

G: Inovácie

5. Zmenili ste funkcie/kapacity vo firme od roku 2010?

Áno

6. Aké inovácie ste zaviedli vo firme od roku 2010?

Vyskladovanie pomocou čítačiek a software

H: Konkurencia

5. Kto sú Vaši hlavní konkurenti?

Na trhu v SR nemáme veľkú konkurenciu

6. Aké sú vyhliadky firmy v budúcnosti?

Pokračovať vo svojej činnosti a expandovať na nové trhy, inovovať svoje portfólio.

Dodávateľia

- Irán, Kalifornia (USA) – surove oriesky, chile (slivky)

Príloha D Odvetvová štruktúra potravinárskeho priemyslu

1. Mäsopriemysel

Toto odvetvie definuje Ministerstvo pôdohospodárstva SR ako strategické a kľúčové odvetvie potravinárskeho priemyslu vzhľadom na obživu obyvateľstva. Toto odvetvie bolo spolu s mliekarenským priemyslom najviac poznamenané v revolučnom období v roku 1989. Toto odvetvie je dlhodobo, už od roku 2010, v strate a produkuje záporný hospodársky výsledok, ktorý dosahoval v roku 2012 hodnotu -13 063 569 Eur. Podľa ŠÚ SR v roku 2015 bola spotreba mäsa spolu na úrovni 273 988 ton.⁶⁵

2. Hydinársky priemysel

Toto odvetvie taktiež patrí k základným odvetviám potravinárskeho priemyslu, keď sa na celkovej výrobe a tržbách podieľa s približne 5,5 %. Podobne ako mäsopriemysel sa nachádza aj tento sektor v strate a to na úrovni hospodárskeho výsledku -671 433 Eur. Podľa ŠÚ SR v r. 2015 bola spotreba na úrovni 76 677 t.

3. Mliekarenský priemysel

Odvetvie mliekarenského priemyslu sa podieľa na celkovej výrobe a tržbách s podielom 18 %. Je to teda pomerne významný sektor na Slovensku, avšak aj tento sektor podľa hospodárskych výsledkov za rok 2012 bol v strate a to vo výške -2 880 117 Eur. Táto strata v súčasnosti plynie z nerovnováhy medzi nákladmi na nákup surovín a predajom finálneho mliečneho výrobku. Podľa ŠVPS SR pôsobí v oblasti spracovania mlieka 382 prevádzok a v oblasti zberných stredísk 4 prevádzky. Spotreba mliečnych výrobkov v r. 2015 bola podľa ŠÚ SR 917 558 t.

4. Mlynský priemysel

Mlynský priemysel spracúva poľnohospodársku úrodu ako napr. pšenicu. Je to významný priemysel, ktorý zhodnocuje v priemere 40 % domácej produkcie pšenice, kde sa toto číslo odvíja od výšky úrody v danom roku. Tržby a výroba v tejto oblasti sú stabilné a priamo sa odvíjajú od kvality a ceny za vstupnú surovinu. Celkovo sa na tržbách a výrobe v potravinárstve podieľa 3,5 % a v roku 2012 dosahoval kladný hospodársky výsledok na úrovni 2 335 292 Eur.

5. Pekárenský priemysel

Pod názvom pekársky priemysel máme na mysli cukrársky a cestovinársky priemysel. Toto odvetvie je najväčším potravinárskym odborom čo sa týka počtu prevádzok ale aj z pohľadu počtu zamestnancov. Podľa údajov z roku 2012 fungovalo na Slovensku viac ako 700 firiem pekárskych, cukrárskych a cestovinárskych. Z pohľadu zamestnanosti tu pracuje približne 10 tisíc zamestnancov. Na tržbách sa tento priemysel podieľa približne 7 %. Tento priemysel je priamo ovplyvňovaný poľnohospodárskou činnosťou a kvalitou obilia. Cena vstupov (obilie) je tu dôležitý faktor. Tento priemysel produkuje výrobky ako chlieb, čerstvé a jemné pečivo. Takmer 100 % vstupov pochádza zo slovenských mlynov.

6. Pečivársky a cukrovinkársky priemysel

Zaoberá sa výrobou cukrovínok a čokolády, sušienok či trvanlivého pečiva. Odvetvie sa dlhodobo pohybuje v kladnom hospodárskom výsledku a podieľa sa na cca 9% tržieb potravinárskej výroby. K roku 2012 tu bolo zamestnaných okolo 2 600 ľudí.

7. Konzervársky priemysel

Odvetvie vykazuje dlhodobo kladný hospodársky výsledok aj napriek ťažkej minulosti, keďže slovenskí výrobcovia po období transformácie nedokázali konkurovať zahraničnej konkurencii, technológie boli zastarané a veľká časť výroby bola zrušená. Odvetvie spracúva slovenskú produkciu ovocia a zeleniny no v súvislosti s ústupom pestovaných plôch sa dovážajú vstupy aj zo zahraničia. Podiel na celkových tržbách potravinárstva dosiahol v roku 2012 približne 5 %. V tom istom roku fungovalo 20 domácich výrobcov.

8. Cukrovarnícky priemysel

Priemysel je značne ovplyvnený stanovenými kvótami EÚ, ktoré ovplyvňujú výrobu cukru na Slovensku. Slovensko nie je sebestačné v tomto odvetví aj vplyvom týchto kvót. Na tržbách sa pohybuje okolo 6 %.

9. Tukový priemysel

Podľa koncepcie rozvoja potravinárskeho priemyslu Ministerstva pôdohospodárstva tento priemysel najviac ohrozuje trend globálizácie vo svete. V roku 2012 zanikla najväčšia spoločnosť na spracovanie oleja zo semien čo zásadne ohrozilo tento priemysel na Slovensku z hľadiska sebestačnosti. Priemysel je ovplyvňovaný najmä cenami vstupov, teda cenami

semien, ako aj pochybnými cezhraničnými obchodmi, keď sa colnou správou považuje tento tovar za jeden z najčastejších pri podvodoch s DPH.⁶⁶

10. Pivovarnícko-sladovnícky priemysel

Je to jedno z najväčších odvetví potravinárskeho priemyslu a na Slovensku má už dlhú bohatú tradíciu. Dlhodobý tento sektor má kladný hospodársky výsledok a v roku 2012 tento sektor dosiahol zisk viac ako 33 mil. eur. Priamo je tu zamestnaných okolo 1 700 ľudí. V roku 2015 bola spotreba piva na úrovni 395 565 tisíc litrov.⁶⁷ Súčasťou tejto časti je aj výroba v sladovníckom priemysle. Spracúva najmä jačmeň z domácich zdrojov. Vyrobený slad je potrebný pre následnú výrobu piva v pivovarníckom priemysle.

11. Liehovarnícky priemysel

Odvetvie zamerané na spracovanie liehu a výrobu produktov z neho. Na Slovensku pôsobí okolo 34 výrobných liehovín a 28 destilačných stredísk. Lieh spracúvaný zo zemiakov je v súčasnosti dovážaný najmä z českej republiky, keďže u nás na spracovanie tejto vstupnej suroviny nie je liehovar. V roku 2015 sa v SR spracovalo 48 670 tisíc litrov liehovín (40 %).

12. Vinársky priemysel

Vinárstvo je stabilným odvetvím potravinárstva, ktoré dlhodobo produkuje kladný hospodársky výsledok. Je priamo ovplyvňované počasím, ktoré vplýva na kvalitu úrody a vstupov na výrobu vína. V roku 2015 bolo na Slovensku spolu spotrebovaných 11 731 litrov vína.

13. Priemysel nealko nápojov

Taktiež patrí medzi stabilné odvetvie potravinárstva v SR a podieľa sa približne 7% na celkových tržbách. V r. 2012 pôsobilo na Slovensku 25 výrobných podnikov. Výroba nealkoholických nápojov pracuje so vstupmi ako ovocie a zelenina, sladidlá (cukor), voda a ďalšie farbivá. Slovensko je bohaté na mnoho minerálnych prameňov, ktoré sú na výrobu využívané. Spotreba nealkoholických vôd bola v roku 2015 na úrovni 1 191 545 tisíc litrov.

⁶⁶ Koncepcia rozvoja potravinárskeho priemyslu 2014 – 2020 MPSR

⁶⁷ ŠÚ SR